

Přítomnost

21
nezávislý
týdeník

ROČNÍK XI

V PRAZE 23. KVĚTNA 1934

Za Kč 2.—

Bulletin demokracie

F. PEROUTKA

Vývoj jde do středu

ANDRÉ MAUROIS

Básník malých lidí

OTTO RÁDL

Chaplinovo tajemství

HENRY POULAILLE

Pět let reformní školy

FRANTA KOCOUREK

Grafologický portret Eduarda Beneše

FRANÇOIS FRANZONI

Mají dělníci ještě hájit demokracii? — Rektor Domin už sklízí, co zasil — Daleká cesta k dodávkové čistotě
Rvačka na akademické půdě — Slováci si ještě počkají — Hledají se zásluhy
Střídání generací a také neslučitelnost funkcí — Kapitáni nejsou na palubě — Svět v Chicagu — Senát odborníků

DVĚ DŮLEŽITÉ POLITICKÉ NOVINKY!

K volbě presidenta republiky

Dr. Emil Sobota - Dr. Jaroslav Vorel - Dr. Rudolf Křovák - Dr. Antonín Schenk

ČESKOSLOVENSKÝ PRESIDENT REPUBLIKY

Státoprávní instituce a její život

Politická knihovna svazek XVIII. - Brož. Kč 70.—, váz. Kč 85.—

50 let ministra dra Edvarda Beneše

Dr. Edvard Beneš

BOJ O MÍR A BEZPEČNOST STÁTU

Základní publikace k studiu čsl. zahraniční politiky. Jsou to projevy z let 1924—1933 - Jen vázané Kč 96.—

U knihkupců

NAKLADATELSTVÍ ORBIS, PRAHA XII

K.

Č. HOVORY

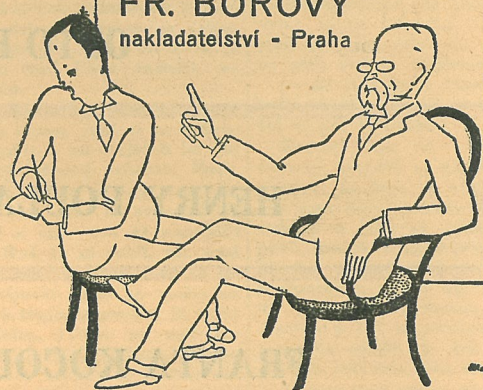
S T. G.
MASARYKEM

20. až 23. tisíc

I. díl 120 stran - Brož. Kč 20.—
Váz. Kč 35.— - Vydání ve volných
arších na holandu à Kč 50.—
II. díl 176 stran - Brož. Kč 30.—
Váz. Kč 45.— - Vydání ve volných
arších na holandu à Kč 70.—

Dodá každý knihkupec a

FR. BOROVÝ
nakladatelství - Praha

STUDIE O NAŠÍ
NÁRODNÍ POVAZE

FERDINAND PEROUTKA

iací
isme

II. vydání

E S S A Y E

BROŽ. Kč 25.—, VÁZ. Kč 35.—

U VŠECH KNIHKUPCŮ

FR. BOROVÝ - PRAHA

OBSAH 20. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: JOSEF LÖWENBACH: Žlutý obchod hrozí? — Otevřený list Janu Baťovi. — OTTO RÁDL: Básník malých lidí. — FRANTA KOCOUREK: Pět let reformní školy. — ZDENĚK SMETÁČEK: Goebbelsova svoboda. — Dvě Jednoty. — III. dělnická olympiada. — Mladí Francouzi nám přidržují zrcadlo? — Autor vykládá svůj reformní návrh. — Cesta rektora Domina k národu.

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka**
odpovídá

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622

PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,

NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924

Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Bulletin demokracie

Je tomu půl roku, co jsme zde — dosti úzkostlivě — zkoumali vyhlídky demokracie. Vyjádřili jsme přesvědčení, že demokracie v Československu se udrží, ale nemohli jsme si zatajovat nebezpečí, které jí hrozí, a řekli jsme, že všechno závisí na vývoji dvou nebo tří věcí. Snad je nyní na čase sepsat nový bulletin demokracie. Ostatně je to nyní příjemnější zaměstnání, neboť pacient okřává.

Od té doby, co jsme psali poslední zprávu o stavu naší demokracie, přihodilo se v Evropě ovšem několik pro demokrata nepříjemných věcí: Dollfuss v Rakousku kanonádami a popravami odstranil poslední zbytky demokracie ve své zemi; ve Francii prodělal demokratický režim zlý otřes, a poněvadž nyní vůbec snadno a bez výčitek svědomí se zabíjejí lidi, váleli se mrtví také po dlážděních pařížských; v posledním týdnu pak dva nové státy, Lotyšsko a Bulharsko, smetly parlamentarismus a vstoupily do řady států diktátorských. Máme tedy o tři diktatury v Evropě více. Zdálo by se, že záplava fašismu se šíří. Ku podivu, nasloucháme těmto zprávám daleko klidněji než dříve, a nejezdí nám mráz po zádech. Proč? Co dobrého se zatím stalo?

Máme chuť říci, že demokracie jest u nás zachráněna, ať se na horizontu převalují sebe černější mraky. Poslední rok byl vyplněn vnitřním bojem o to, zda také my dáme se na cestu opičáctví a zda, když ten a onen ze sousedů se sklonil pod jeho tyranie, také my budeme považovat za výhodné a potřebné tak učinit, nebo zda budeme mít tolik duchovní samostatnosti, abychom, nestarajíce se o cizí zmatky a cizí křivolaké stezky, hleděli si svých vlastních poměrů a snažili se porozumět, co ony nám příkazují činit. Kolísali ti a kolísali oni, opičil se Petr a Pavel, ukazoval se ochotným k ničemnosti a brutalitě ten i onen. Zdá se však, že tento zápas o orientaci je ukončen, že jsme se rozhodli jíti vlastními cestami a že, ať Hitler nebo Dollfuss hrabou se ve středověku, aby odtamtud vytahovali pro svůj národ nějaký kuriozní právní řád, my se budeme držet práva moderního. Mnohokrát opakované významání agrární strany pro demokracii považujeme za rozhodující. V mnohém ohledu měla ona klíč k situaci.

Osud demokracie u nás závisel zejména na dvou věcech: na dalším vývoji hospodářské krise a na tom, budou-li politické strany mít tolik síly, rozumu a ochoty k dohodě, aby sestavily pevnou a stálou vládu.

Pokud hospodářské krise se týká, po prvé za čtyři roky není neopatrným optimismem tvrdit, že polevuje. Jak daleko až toto zlepšení pokročí, kolik nezaměstnaných nám (pro zatím nastavší přeměny ve světovém i domácím hospodářství) zůstane, to ovšem říci nedovedeme. Přes to po prvé máme jasný dojem, že po dlouhé zimě dostavil se první závan jara. Pokles cifer nezaměstnaných není ještě sensační, ale přes to zřetelně ukazuje vzestupnou tendenci celého

hospodářství. Nedávno jsem slyšel správný výrok, že index nálady je právě tak důležitý jako index hospodářských čísel. Před dvěma lety, před rokem, ještě před půl rokem nebylo možno náladu označit jinak než jako paniku. To se změnilo. Nálada v lidu vděčně registruje ulehčení. Největší nepřítel demokracie, hospodářská krise, je na pomalém ústupu. Hlavní živel rozvratu je tím oslabován. Největší nepřítel jest již za námi.

Přistupují některé příznivé okolnosti zahraniční. Ačkoliv Francie prožila hlučný zmatek, ukázalo se, že odstranění demokracie není cílem tohoto zmatku. Noví ministři představili se světu jako stejně přesvědčení demokrati jako staří. Při souvislosti, již s Francií máme, není možno, aby rozhodnutí této země, setrvat při demokracii, bylo bez vlivu na nás. Dvě veliké diktatury, Itálie a Německo, přes všechny břeškné projevy svých vůdců ukázaly, že nedovedou nad hospodářskou krisí vítězit o nic lépe než státy demokratické. Hitler nezlepšil hospodářsky nic od dob Brüningových. Dovede lépe mluvit, dovede strádání zabalit do pestřejšího a ozdobnějšího obalu národní povinnosti, ale jediný skutečný výsledek jeho hospodářského snažení je ten, že Německo zase jednou se ocitá před nebezpečím inflace a že snížení životní úrovně stává se oficiálním programem vlády. Největší obtíž s kandidáty diktátorství je ta, že je nesnadno předem dokázat jalovost slibů, které vyrábějí v pozoruhodně nestoudném množství a kterým dávají zcela nemožný rozsah. Div že neslibují lidem, že za jejich vlády už nikoho nebude hlava bolet. Stanou se rázem střízlivějšími, jakmile jest na nich, aby se sami potýkali s potměšilou skutečností. Jejich nezdary musí býti demokraty pečlivě sledovány a odhalovány. Hitlerovy hospodářské nezdary posilují evropskou demokracii, neboť u lidí, kteří jsou ke všemu ochotni, jen aby dospěli k snesitelnějšímu životu, mizí hlavní důvod k uctívání tyranů a k chuti ke skoku do neznámé budoucnosti. Jestliže německý lid ještě nezapomněl na sliby, které mu Hitler, Göring a Goebbels činili, pak stojí před tímto trio po roce své vlády jako usvědčení lhářů. Hmotný život v Německu se nestal o nic snazším, ani když vláda si zařídila celý kadeřnický salon na učesání statistiky nezaměstnaných. Naproti tomu úspěšná bilance, kterou mohla podat o své hospodářské situaci Anglie, dokázala, že země, která nepropadla pověře o nutnosti vůdců s absolutistickou mocí, dovede s hospodářskou krisí lépe zápolit než země, které se celé navlekou do černých nebo hnědých košil a myslí, že si tím pomohou. Je potřeba dopřát lidu pod diktátorským režimem nějaké doby, aby mohl poznat, že si nepolepšil. Kdyby byl Hitler hospodářsky vyhrál svou první zimu, byla by demokracie u nás mnohem ohroženější, než jest.

Ve všech státech, kde se zmocnil vlády nějaký krutější nebo mírnější diktátor, provinily se demokratické strany tím, že jednak nedovedly zdolat po-

válečný chaos, jednak jej samy ještě vytvářely. Hledáme-li souvislost mezi příčinami a následky, pak bývá diktátor obvykle odpovědí na anarchistickou demokracii. Typický příklad bylo nastolení diktatury v Jugoslavii, kde krále konečně omrzelo nečinně přihlížet k tomu, jak se strany rozsápávají. Jak vypadáme my v tomto ohledu? Musíme my také přivolávat diktátora, aby odstranil nepořádek, jež jsme způsobili?

Můžeme se na naše poměry dívat skepticky, nemusíme zatajovat ani jednu vadu, kterou jsme stíženi, avšak jedno musíme vidět, máme-li oči otevřeny. U nás není žádného takového chaosu, který jinde doháněl k zoufalosti. Nikdo se u nás nemusí znepokojovat, že se stát rozloží v atomy, nebo že ulice budou zaplaveny vášnivým bojem všech proti všem. Naše koaliční vláda — která se ovšem nedopustila ještě ani jediné politické popravky — vládne právě tak spořádaně jako diktatury, které mají ruce zbroceny krví. Nikdo, kdo nepřehání až k nesnesitelnosti, nemůže zde bédovat nad rozvratem. Naše demokracie se sama ukáznila, založila si za patnáct let dokonce už pevnou tradici této kázně. Tím odpadá hlavní důvod pro přitažlivost diktatury. Neboť proč by ten, kdo sám je schopen dobrovolné kázně, prosil někoho jiného, aby mu ji vnucoval? Musíme být vděční těm našim politikům, kteří zakládali tuto tradici, musíme po této stránce být hodně vděční i takovým institucím, jako byla Pětka nebo jako jsou vázané kandidátní listiny, které se nám po jiných stránkách zase nelíbí. Můžeme říci s určitou hrdostí, že naše demokracie se dovede ovládat jako kterákoliv jiná na světě, což znamená jinými slovy, že patří do okruhu demokracií vyspělých. Diktatury přicházejí tehdy, když demokratické strany nedovedou se mezi sebou o ničem dohodnout. Toto nebezpečí bylo u nás odstraněno — pro vkus radikálů snad až příliš důkladně odstraněno. Bylo po několik prvních let nutno poučovat naše radikály o tom, že kompromis v politice není něco takového jako mor, že je dokonce základním principem demokratické soustavy. Političtí vůdcové, kteří brali na sebe odpovědnost za kompromisy, musili strpět bezpočet úsměšků a projevů pohrdání. Vidíme-li výsledek — udržení demokracie jest výsledkem této schopnosti politických stran dohodnout se — jsme jim vděční za to, že vytrvali a že trpělivě snášeli poučování od těch, kteří by měli být jejich žáky. Dlouho plno politicky nedospělých lidí horlivě poučovalo několik lidí politicky dospělých. Dnes jest již koaliční ochota k dohodě pevnou tradicí naší politiky, dokonce v tak velké míře, že to může platit za naši originalitu. Snad žádný jiný národ neovládá umění utvořit a udržet koalici tak jako náš. Naši socialisté jsou mnohem dokonaleji vycvičení v potřebných koaličních činnostech než socialisté kteréhokoliv jiného národa: jsou proto také v menším nebezpečí.

Posice demokracie byla u nás v poslední době velmi posílena zejména tím, že agrární strana přihlásila se k demokratickému principu s důsledností, jaká snad ani nebyla očekávána. Sledovali jsme bedlivě projevy vůdců této strany, neboť bylo otázkou, nebudou-li zlákáni konjunkturou, která se pro strany pravice zdála objevovat od té chvíle, co se Hitler zmocnil vlády. Můžeme říci, že agrární vůdcové

zjednali všechno jasno, jehož je třeba, a že je možno dívat se na tento úsek naší politické fronty bez nervosy. Po tak rozhodném přiznání největší strany k demokracii nemá tento systém v Československu nebezpečného nepřítele. Poněvadž však patrně v žádné situaci nemůžeme být ušetřeni projevů politického dětinství, projevila plzeňská sociálně demokratická „Nová doba“ ještě nedávno přání, aby agráři byli z vlády vyloučeni. Političtí mistři, kteří stojí za tímto časopisem, byli by schopni uložit svou stranu do hrobu. V době, kdy hlavní boj se vede o demokracii — chtít vylučovat největší demokratickou stranu z demokratické koalice! To je asi taková moudrost jako udělat si v bitvě z poloviny vlastní armády nepřítele a laskavě ji vehnat do náruče odpůrci.

Nezatajujeme si, že tato situace má také své stinné stránky. Po odchodu národních demokratů z vlády vliv agrární strany ještě se zvětšil, boj o naši obchodní politiku, o agrární cla a o jiné věci podobné byl odložen. Ale není zatím možno spěti za dvěma cíli najednou. Nyní prvním cílem je udržet demokracii, a tu spolupráce agrární strany je nezbytná — musíme udržet demokracii třeba i s vysokými agrárními cly. Kritika národních demokratů, kterou nyní provozují v této věci, jest nadměru pohodlná. Jejich odchodem se fronta zástupců průmyslu v koalici zeslabila, a kde se ostatně nalezne muž, který by dovedl říci, co vážného podnikla národní demokracie proti názorům agrárníků na obchodní politiku, dokud byla ve vládě? Její ministr obchodu, pan dr. Matoušek, a její vůdce, pan dr. Hodáč, dokonce generální tajemník Svazu průmyslníků, byli přímo vzory slabošství. Byla-li národní demokracie za cenu obchodní politiky ochotna přetáhnout agrárníky na frontu výbojné pravice, mají socialisté právo za tutéž udržovat ji při demokracii.

F. Peroutka.

poznámky

Mají dělníci ještě hájit demokracii?

Řady lidí, kteří o tom pochybují, se v poslední době, a zvláště od rakouského převratu, poněkud rozmnožily. Někteří z těch, kdo ještě včera odpovídali kladně, ztratili najednou jistotu, a protože člověk málokdy rád mluví docela otevřeně, vyjadřují své nové poznání zatím jen opatrně; říkají, že socialismus musí znovu revidovat svůj program, svou teorii i svou taktiku. Uvažují asi takto: buržoasie kdysi na feudalismu vybojovala občanské svobody a založila tak demokratický způsob vlády. Hlavní zásada demokratismu zní, že politickým silám nutno nechat volné pole, tak aby zvítězila ta z nich, která získala nejvíce stoupenců. Buržoasie se držela této soustavy potud, pokud ona sloužila jejím zájmům. Jakmile se však ukázalo, že by z volné hry politických sil mohl vyjít jako vítěz socialismus, opouští buržoasie demokracii a uchyluje se k fašismu, aby demokratickému nastolení socialismu zabránila. Z toho odvozují lidé takto uvažující pro socialismus následující poučení: jakmile se buržoasie zřekne demokracie, musí se jí socialista zříci také. Socialista může užívat demokracie jenom potud, pokud ona slouží jeho politickým cílům, ale musí ji odhodit, jakmile se ukázala neúčinným nástrojem. Socialistův souhlas s demokracií může být vždycky jenom podmíněný. Čím podmíněný? Souhlasem buržoasie. Změní-li se souhlas buržoasie v odpor, musí se podobně změnit i souhlas socialistův.

K tomu nejprve poznamenejme, že smýšlet tímto způsobem znamená pro socialismus dát se politicky docela určovat taktikou buržoasie. Obratný reakční politik, který postřehne tuto myšlenkovou závislost jistě částí socialismu na taktice pra-

vicových stran, dovede kedykoľvek zahnať socialisty do takej politickej posice, aké si bude priať. Je teda takej konjunkturný stanovisko k demokracii už z čistě praktického ohľadu veľmi nevýhodné. Je však také vecne nesprávne. Kde je jeho chyba?

Jestliže socializmus prejavuje ochotu držet sa demokracie, pokiaľ sa jí bude dôsledne držet také buržoazie, dáva tým zreteľne najevo, že demokracia môže dobre sloužiť jeho cily a že môže vesti i k jeho víťazství, bude-li zachovaná. Z toho plyne prvý politický cíl socializmu: starať sa o to, aby demokracia byla uhaná. Jestliže buržoazie demokracii opouští a jestliže to socializmus dělá po ní, t. j. jestliže prohlašuje, že v tomto okamžiku s demokracií rovně skoncoval, dopouští se čistě logické chyby. Má za takových okolností mluvit jinak. Asi takto: Protože jsi ty, buržoazie, demokracii zradila, budu jí já hájit, a to těmi prostředky, které jsi mi svou zradou vnutila. Jsem-li ve vládě, tedy pomocí státního aparátu, jsem-li v opozici, tedy každým mocenským prostředkem, jež mám po ruce. — Mluví-li však socializmus za takových okolností také proti demokracii, schvaluje tím mimoděk buržoazní rekurs k násilí a protizákonnosti a staví se s ní politicky i mravně do jedné roviny. Dopouští se též zraždy a též věrolovnosti jako buržoazie sama, neboť to, proti čemu včera horlil, dnes přijímá a uznává. Přiznaným cílem socializmu nemůže být v takových případech nic jiného, než dobyt zpět oně demokratické základny politického zápasu, již buržoazie svou zradou zničila. Rozumí se samo sebou, že demokracia musí být vybojována, hájena a znovudobývána také železem, ale je nutno dát dobrý pozor, aby to, co je vybojováno, hájeno anebo znovudobýváno, byla ještě demokracia a ne snad satrapismus podobného druhu, o jaký se pokouší buržoazie fašismem. Mám za to, že takeveto stanovisko je pro socialisty větším zdrojem síly a bojovnosti, než protidemokratické záchvaty, a to prostě proto, že je spojeno s vědomím práva. Bojovnost, která se nad tímto vědomím tváří pohrdavě a která se chce obejít bez něho, není skoro nikdy nic jiného než pouhé siláctví, jež se brzy ukáže v své pravé podstatě — jako slaboství. Socializmus, který si zahrává s myšlenkou, že mu stačí holé násilí bez jakéhokoliv mravního zdůvodnění, není většinou nic jiného než politická hysterie, která se také už nikdy nepozvedne, byla-li jednou stejnými prostředky poražena. S morálního stanoviska nebyla proti demokracii pronesena posud ani jediná platná námitka. Všecko, co se proti ní uvádí, jsou námitky s hlediska oportunity, ale jako ideál je demokracia neotřesená. To je fakt ohromného významu, a všichni, kdo se snaží chodit kolem něho bez povšimnutí, dopouštějí se mimo těžké vecne chyby také velké neprozřetelnosti. Z. S.

Rektor Domin už sklízí, co zasil

Minulý týden mohla Praha prvně vidět, kam to vede, když se do studující mládeže pumpuje tak zvané vlastenecké cítění tak vydatnou hustilkou, jaké užívá dnešní rektor university dr. Karel Domin. Konala se studentská schůze na akademické půdě a skončila na pražské ulici. Napřed podle líčení tisku Ligy, za nějž se schůze účastnil nějaký nedostudovaný student, se svolávala celě čtvrthodiny sláva rektorovi, potom byl rektor nošen na ramenou, a konečně se vytáhlo k demonstraci do ulic. Mezitím ovšem bylo intermezzo boxovací se studentskými „levičáky“, jak o tom referoval sorně náš vlastenecký tisk, ačkoliv dobře věděl, že to bylo jen několik komunistických výtržníků, kteří ruší stejně vydatně a organizovaně schůze studentů nacionálních jako sociálně demokratických a národně socialistických. A nakonec se před Karolinem zpívalo „Hej Slované!“

Zároveň s těmito studentskými demonstracemi se zas docela vážně začalo v parlamentě mluvit o rušení některých vysokých škol a jejich fakult. Parlamentní kontrolní komise na tom trvá a jak se zdá, byla ve svém úsporném elánu posílena souhlasem vlády. Nezdá se vlasteneckému studentstvu, že by bylo daleko spíše jeho povinností demonstrovat pro zachování vysokých škol? Že když už má plýtvat pro něco nadšením svého mládí, že by to mělo být na dnešní vědecký život a pro budoucnost československé vědy vůbec? Vždyť to skutečně nesvědčí o pracovním a studijním nadšení studentstva, když dává přednost manifestacím pro historickou a stavební památku před živým studiem a možností k němu. Nemluví to příznivě ani pro duchovního vůdce této části mládeže, o jeho vztahu k vědě a svobodnému jejím rozvoji. K nacionálnímu vůdcovství mládeže máme u nás dost demagogů a vlastenecké pouliční demonstrace mohl klidně rektor university ponechat pánům z národní demokracie nebo z ligy. Na něm bylo, aby vedl mládež skutečně duchovně. Bojme

se ostatně, že ta demonstrační sklizeň z minulého týdne je jen první fúra do rektorovy stodoly. Bojme se, že od demonstrací pro Karolinum k pouličním brajglům studentstva, organizovaným některou ze dvou jmenovaných stran, je jen malý krůček. A mohlo by se stát, že se dr. Domin bude jednoho dne náramně divit, jak mu byl vzat vítr z plachet a jak je jeho nacionalistický slovníček chudý proti velké tlamě pouliční politické demagogie. Stačí si jen vzpomenout na známé tak zvané studentské demonstrace proti německým filmům, abychom si uvědomili, co za nebezpečí je v této vlastenecké hustilce rektorově. Také pro něho, protože kdo seje, ten také sklízí. v. v.

Daleká cesta k dodávkové čistotě

Ve Spojených státech severoamerických vydává vláda každý rok katalog všech státních a veřejných dodávek, v němž se uveřejňují jména firem, které veřejné dodávky dostaly, zadávací cena i množství státem objednaných hmot, výrobků a staveb. To znamená, že je tu mocná kontrola čistoty veřejných dodávek, kontrola nejmocnější: veřejnost. Něco podobného žádali i poslanci kteréjsi politické strany u nás. Naprostě zveřejnění státních dodávek, aby se nemohlo mluvit o čachrech při nich a o protekcionářství, na němž vždy stát prodělává.

Shodou okolností podal ministerský předseda odpověď na interpelaci o této věci ve sněmovně zároveň s vládní osnovou zákona o pletichách při státních dodávkách. Odpověď, jež její podstatu tu vyjímáme, je neobyčejně poučná pro zjištění, jak daleko ještě máme k čistotě veřejných dodávek a prací i s tím zákonem o dodávkových pletichách. Neboť předseda vlády odpověděl:

Předpokladem zveřejnění výsledků zadávacích řízení na státní dodávky a práce jest totiž nejprve srovnatelnost příslušných dat. To znamená:

1. sjednocení zadávacích podmínek, zejména sjednocení pojmů a náležitostí předmětů, jež státní správa konsumentuje,

2. sjednocení řádu o zkoušení a přejímání dodávaných předmětů, aby bylo zjištěno a přesně vymezeno:

a) co státní správa spotřebovává,

b) k jakému účelu, v jaké jakosti a jaké požadavky se kladou na vlastnosti spotřebovaných předmětů,

3. k tomu cíli jest především třeba provést v oboru naší státní spotřeby normalisaci, standardisaci, typisaci a simplifikaci předmětů státem potřebovaných a tím získati jednotnou a srovnatelnou základnu pro posuzování a statistický rozbor veřejných dodávek, neboť pak teprve budou dány předpoklady pro používání amerických metod.

Poučje nás to ovšem ještě o něčem jiném. O tom, že naše administrativa patnáct let zahálela a nestarala se o věci tak samozřejmé, jako je normalisace, sjednocení zadávacích řádů atd. A o tom, že máme skoro dva roky státní komisi pro z hospodárnění správy, ale nevíme, co tato komise dělá. Víme jen, že se občas schází a neužitečně anketuje o všem možném. Patrně jenom ne o tom, co mělo být jejím nejpřednějším úkolem: O normalisaci, standardisaci, typisaci a simplifikaci, z nichž by stát měl ročně nádavkem k čistotě veřejného života milionové úspory. Kr.

Rvačka na akademické půdě

15. května se stala velká posluchárna histologického ústavu Karlovy university bojištěm. Srazilo se komunistické a nacionalistické studentstvo. Výsledek vlastní bitky byl celkem nerozhodný. Komunističtí studenti byli úspěšnější v taktice, obsadivše včas výhodné posice. V surovosti však byli vlastenečtí akademikové bez soutěže. Bylo vskutku vlastenecky povznášející viděti, jak dva vlastenečtí studenti vlekou za hlavu komunistického kolegu, provádějí na něm různé hmaty z volného stylu a tři další do něho bijí — padni kam padneš. Vlastenečtí studenti měli ovšem proč se ukázat. U katedry seděla Jeho Magnificence rektor spectabilis, děkan lékařské fakulty, v první řadě několik významných profesorů. Ani záchvěv nelibosti nad ošklivou surovostí přesily jsme neviděli v jejich tvářích, slova nesouhlasu jsme nezaleschlí. Proto snad, že šlo o komunistické studenty? Qui tacet, consentire videtur — jsme se učili, když jsme se připravovali na vysokou školu. Souhlasí vždy, kdo mlčí? Snad nikoliv, ale vlastenecky suro-

vějící akademikové to mohli velmi důvodně předpokládati. Jeho Magnificence řekla ostatně výslovně, s kým je její srdce. Ale slova jsou kulatá a mezi jeho nadšenými posluchači bylo dosti paží fašisticky vztyčených. Byla slova o klidu a rozvaze, ale byla také slova (a bylo jich víc) o národním idealismu, o národním slabošství a zbabělosti, o nositelích národní ideje, o ochotě dávat a přijímat rány a pod. Bylo za to mnoho velkolepých ovací Jeho Magnificenci, byla nesena na ramenou. Komu by konečně nelahodily ovace spřízněných duší? A tak jsme viděli a slyšeli ty spřízněné duše v průvodu po Praze hulákati protiněmecká, protizidovská a protisocialistická hesla — a slávu Jeho Magnificenci. A bylo cestou zase přemnoho fašisticky pozdvižených paží. Závěr tedy patřil zcela fašistickému a nacionalistickému studentstvu.

A tu je rub věci. Byla, myslíme, velmi zbytečná a pošetilá celá ta demonstrace komunistického studentstva. Skoro by byl ochoten člověk věřit, že se mělo dopomoci pravici k lacinému úspěchu. Z nejedné příčiny. Především bylo velmi bláhovým nápadem na otázce Karolína chtít změřit síly studentské levice a pravice. Je nepochybné, že Karolinum se stalo politické pravici — a národní demokracii zejména — nesmírně vítaným osvícením vyvětralého opozičně vlasteneckého elánu. Je stejně nepochybné, že by oprava Karolína počkala ještě dva roky v době, kdy krize podtíná zdraví širokých vrstev lidu, t. j. národa. Ale když už se národní demokracie do ochrany Karolína tak udatně pustila, proč jí nedopřátí, aby svou obětavost dokázala? Předběžné výsledky sbírky byly přece dostatečným vysvědčením slovního vlastenectví. — Karolinum jako symbol kulturní minulosti národní ostatně není a nemůže být lhostejné velké části národa. S universitou jsou vskutku spjatí nerozlučně jasné i temné chvíle dějin této země. Nebude proto nikdo proti důstojné opravě památné budovy. Jde jen o to, že existenční věci národa radí odsunutí dnes tuto věc na chvíle klidnější. Příležitosti ke třídění duchů tedy Karolinum stěží bude — leda nevhodnou. — Ale je také jiná okolnost, která by neměla být ani revolučním komunistům bez významu. Hus, pražská universita, husitství — to je přece historie, která by měla sociálním revolucionářům spíše imponovat nežli podněcovati marné a nedomyšlené projevy. Také v odboji reformačním proti Habsburkům měla universita řádný podíl. A což barikády v Karolinu v roce 1848? I před převratem byla universita místem myšlenkového kvasu. Lze tedy sotva spatřovati v Karolinu symbol myšlenkové reakce. Tím nerozumnější, stává-li se jím dnes za komunistické pomoci. To vše si měli komunističtí studenti trochu lépe uvážit. Zatím dopomohli, opakujeme, politické pravici k lacinému úspěchu. Levici svým postupem rozhodně neposloužili. *zk*

Slováci si ještě počkají

V jednom z minulých čísel „Přítomnosti“ bylo nadhozeno, že teď při chystaném přijímání aspirantů do státní služby měly by se odčinit všechny skutečné i domnělé křivdy, spáchané na studentské mládeži slovenské. Autor toho námětu našel hned také cestu: měl by se o to starat slovenský personální referent prezidia ministerské rady dr. Černo.

Jenže to by nesměla každá dobrá myšlenka být tak špatně provedena, jako se to děje soustavně v naší státní správě. Ministerský předseda to jistě dobře myslel, když si přál, aby při jeho úřadě byl zřízen zvláštní slovenský personální referát. Jistě to myslel stejně dobře, jako s referátem národohospodářským, z něhož v praxi není také žádný užitek, jako není z referátu slovenského. Ministerský předseda samozřejmě není k tomu, aby kontroloval a sám prováděl každý ze svých námětů. Má k tomu dosti početný aparát ve svém úřadě. Neměl by na ten aparát však spoléhat, neboť myšlenka slovenského personálního referátu se ztratila stejně jako myšlenka studijního a vedoucího referátu pro národní hospodářství. Zanesl jí prach denního byrokratického života a nechuf ke všemu novému. Dnes to vypadá tak, že z celého plánu pro získání Slováků do státní služby a ze spravedlivého rozdělování míst zbyl jen jeden nový úředník prezidia ministerské rady. Úřaduje tam jako všichni jiní úředníci, pracuje ve velkém oddělení personálním a za několik měsíců se dokonale podařilo zbavit ho vší pravomoci a iniciativy. Navrhuje prostě a pan sekční šéf aprobuje nebo neaprobuje podle vyježděných kolejí.

Od tohoto nového zařízení nemůžeme tedy očekávat nic, co by přineslo trochu sblížení na cestě k česko-slovenské dohodě. *Trs.*

Hledají se zásluhy

V ministerstvu financí odešel bezhlučně do výslužby sekční šéf, zplnomocněný ministr a bývalý ministr financí dr. Vlasák. Mluví se o tom už dlouho, že do té pense půjde, protože měl dávno přeslouženo a let má také dost. Tento odchod byl však — sice také bez hluku — provázen něčím, co tato šetrná vláda nedělá tak často. Sekčnímu šéfovi Vlasákovi byl dán do pense za zvláštní zásluhy přírůstek 20.000 Kč. Kdyby to nebylo krátce potom, co tento sekční šéf ochotně prováděl snižování pensí všem pensistům, jistě by si toho nikdo nevšímal. A hlavně, kdyby nebylo známo, že dr. Vlasák zastává čelnou funkci v jedné z pražských bank, z které má příjem jistě takový, jako ze své pense i ze zvláštního přírůstku dohromady.

Vláda dala tedy do pense přírůstek úředníkovi, který jistě má takovou pensí, aby z ní dobře žil a o němž nadto ví, že právě z titulu svého státního úřadu dostal výnosné místo ve správě velké banky. Zatím však pensistům s tisícovkou výslužného pense snižuje. U dr. Vlasáka prý pro zásluhy. Škoda pak, že dr. Vlasák tyto své zásluhy tak úzkostlivě tajil. Veřejnost o něm ví jen to, že byl jedním ze spoluautorů platového zákona, kterým byla trvale ochromena naše státní administrativa, a že zejména za dob Englišova ministrování měl v rukou všechny personálie finanční správy a administrativu daňovou. Z té doby se také datují miliardové nedoplatky na daních a celá bída našeho berního aparátu, nedostatečně vybaveného personálně i věcně. Ty zásluhy se budou patrně hledat a bylo by věru zajímavé, kdyby se veřejnosti řeklo, jak mohutným drobnohledem je našla vláda. *bd.*

Střídání generací a také neslučitelnost funkcí

Na letošní valné hromadě Sdružení peněžního úřednictva se vzdali funkcí tři místostarostové a ústřední jednatel a spokojili se místem v revisním výboru. Dobrovolně umožnili, aby se na odpovědných místech zapracovali noví, mladší členové. V revisním výboru pak mohou střežiti organizační tradice. Výslovně bylo zdůrazněno, že organizace nesmí zůstat nikdy na rozpacích, odcházejí-li staří činovníci. Byl to krok jistě moudrý, doklad vysoké organizační kázně. Zasloužil by napodobení nejen v ostatních odborových organizacích. Vytyká-li se starší generaci, že lpí na místech, není to snad vždy právem. Ale docela oprávněná je výtká, že se nestarají o zasvěcené a zapracované nástupce. A to už není jen otázkou prostoru pro mládež, to je vážnou věcí vývojové souvislosti. — V těchto dnech se vzdal funkce starosta Sdružení, dlouholetý úspěšný funkcionář, protože se stal vrchním ředitelem pojišťovny. Poslechl zásady, důsledně ve Sdružení dodržované, že vedoucím funkcionářem nemůže být člen, jehož služební postavení má spíše ráz zaměstnavatelský. Nastává tu jistá neslučitelnost funkcí, nezdravá odborové organizaci zaměstnancké. Zaznamenáváme-li tuto na pohled samozřejmou příhodu, tedy proto, že je zase výjimkou, vzácnou v odborářství soukromého úřednictva. Na př. Jednotě soukromých úředníků by neměl tento vzor být lhostejný. Ale i v ostatní demokratické veřejnosti by mělo být více úzkostlivého citu pro rozmanité druhy neslučitelnosti. Zdůrazňujeme: citu a nikoli teprve donucení zákonem. *ld.*

Kapitáni nejsou na palubě

Mluví se někdy o průmyslových kapitánech. Může-li mít malý parník na Vltavě svého kapitána, může-li mít A. C. nebo S. K. v zapadlé vesnici svého kapitána, proč by nemohl mít průmysl své kapitány? Jednou z velkých povinností kapitána je, neopouštět loď, když jest s ní zle. — Potkáte někdy dělníky z továren uprostřed města. Nešli sem za svojí prací. Šli shánět práci pro závod. Průmysloví kapitáni v mnohých podnicích si práci velmi usnadnili: posílají závodní výbory, aby hledaly práci pro závod. A ke cti těchto závodních výborů nutno říci, že to dovedou. Ne vždy se vrátí s objednávkou. Někdy dodávku vymůže závodní výbor jiné továrny, ale nutno říci, že títo dělníci ze závodních výborů, kteří shánějí pro závod práci, tomu rozumějí. Dovedou vyjednávat, ovládají svoji věc, znají poměry. Ptáte se těchto dělníků, kde jest kapitán jejich závodu. Někdy se dozvíte, že kapitán průmyslového závodu, jehož závodní výbor shání práci, aby poslední troška dělníků nebyla propuštěna, sedí někde v horách, lázních, ne-li u moře a prožívá chvíle sladké nečinnosti. Bylo by dobře v takových případech raději nemluvit o kapitánech. V době, kdy kapitáni průmyslových organizací měli by dáti hlavy dohromady, aby se kola továren jakžtakž rozběhla, jdou kapitáni těchto průmyslových organizací na — agitační schůze národní demokracie, kde buší do vlády a koa-

lice, až lítají jiskry. V době, kdy hlavní otázkou jest, jak najít pro dělníky práci, jdou tito kapitáni průmyslových podniků na schůze národně demokratického dělnictva, aby agitovali proti socialistům. A ti zlí socialističtí dělníci ze závodních výborů mezi tím shánějí pro závody objednávky, do-
V. G.
dávky.

Svět v Chicagu

Hovoří se o tom, že si v Chicagu znovu otevrou výstavu toho anebo příštího roku. Zůstává tedy aktuální.

Je to vlastně věc hodná podivu, že u nás — v zemi jistě velké cestovatelské žízně — tak málo jsme četli a napsali o této výstavě. Tento malý kritický zájem udivuje tím spíše, když si vzpomeneme, kolik kritického elánu se u nás pro potřebu domácí i zahraniční potřebuje. Je to také s nemalou chybou, když vzpomeneme, že jsme tam vystavovali a že tam zase, po době poměrně delší, vystoupil náš stát velmi nápadnou expozicí a representoval se i dával materiál k úsudku o našem státu. Tato stránka věci je stále ještě aktuální, kdy výstava sice již není otevřena, ale, kdy právě zjišťuje se mravní i hmotné saldo tohoto našeho vystoupení. Rovněž trvale aktuální je věc s toho hlediska, že výstava jistě byla řídkou soubornou příležitostí, kdy mohli jsme posoudit, s jakým přínosem podle názorného materiálu na výstavě přichází Amerika do naší světové rodiny národů.

Výstava měla výmluvný titul „Století pokroku“. Je to titul zvolený a promluvený před návštěvnickem výstavu jistě z hloubi upřímné americké duše, která — jak ji známe a jak každému vysvitne co nejlépe při prvých krocích po americkém kontinentě — se skutečně vášnivě a neutuchající ambicí jde za vším, co podle amerického názoru představuje pokrok, stupňovaný výkon, prosperitu. Pokrok, jak byl míněn v hesle výstavy, jest zřejmě pokrok technický. Vždyť technická výkonnost spolu s obchodním úspěchem představují nám nejen jádro programu normálního Američana, avšak možno říci, že to jsou hesla a pobídky, vážící za mořem tolik, jako skoro etická norma.

Výstava ovšem zaujala prostor americky obrovský. Rozprostírala se na půdě urvané Michiganskému jezeru dokola dvou velkých lagun. Procházka od konce do konce po celé délce hlavní promenády trvala snad 40 minut. Komunikaci na větší vzdálenosti opatrovala okružní trať v Americe známého autobusového podniku „Grey Hont“. Nehledě k automobilům, motorkám a ručním vozíkům. V stejném poměru byla i mnohost a pestrost výstavních budov a pavilonů. Třeba však povědět, že jádro výstavy bylo v nevelkém počtu budov se systematickými expozicemi a k tomu se družila pak spousta více méně přehledných i nepřehledných expozicí dalších. Pointou vstupní praporové avenue a zlatým hřebem všech expozic jistě byla Hall of Science — obrovský objekt, který podával přehled vědeckých vynálezů, na nichž podle výběru pořadatelstva je zakotven pokrok nové doby. Byl to nespočetný soubor oddělených expozic, z nichž každá experimentálně demonstrovala některý z čelních vynálezů nového věku. Demontrace dala se buď nepřetržitě automaticky, anebo každý návštěvník sám si demonstroval podle vložení návodů buď stisknutím elektrického kontaktu, anebo jiným zavedením energie sám pro sebe anebo konečně — kde jinak nebylo možno — byli u expozic stále přítomní demonstrátoři. Tato expozice živých fyzikálních a chemických pokusů byla ve své soustavnosti a množství tak skvělá, že touto živostí nemohlo by se s ní měřiti žádné technické museum a právě touto stránkou své pohyblivosti a stálým řetězovým dějem svého obsahu každého vnímavého pozorovatele jistě uchvátila. Tyto dlouhé koridory, po jejichž bocích na malých jevištích neustále se opakovaly zjevy fenoménů ze všech oborů mechaniky, optiky, elektrotechniky i chemie, zaujaly každého jen poněkud hloubavého ducha, nebo i působily svým jiskřením, světelnými zámkami, duhovým lomem paprsků, zářením kapalin dojem bohaté féerie i tajemného malebna. Tento palác vědy má také zásluhu, že kritický návštěvník za tuto expozici zapomněl na leccos jiného, co ho jinde dojalo na výstavě méně přívětivě.

Druhá hlavní budova patřila elektrině. Také zde divák byl na prvý ráz zaujat a uchopen mohutným dynamickým účinkem podívané. V tomto paviloně snad nejlépe dovedl architekt vystupňovat účinek vystaveného materiálu. Prostory, zahybající v mohutných křivkách — s galeriemi, kde světélkovaly, svíštěly, vířily a bušily stroje a aparáty, dovedly ztlumočiti divákovy, který neměl kdy přihlédnouti k podrobnostem — jednotlivý dejem bohatý a imponující.

Třetí hlavní budova vyplnila expozice všech států Unie. Byl to zajímavý sled pokusů, jak charakterisovati před návštěvníkem ráz jednotlivých krajů a zemí. Stalo se tak s úspě-

chem střídavým. Celek příliš byl zatížen zaostalostí oficiální Ameriky i lidu ve věcech umění a vkusu. Přesto však bohatství objektů od tropického Texasu až po aljašské ledovce, od mořských dyn až po vrcholy Skalistých velehor — matoucí změň mnohotvárného života od velkých metropolí severovýchodních států až po primitivní obvody pastevské a indiánské rezervace — podaly podivuhodný obraz o nesmírných prostorách a diametrálních rozdílech americké pevniny v rámci Unie.

Vedle těchto tří hlavních paláců byly legiony výstav veřejných i soukromých. Z nich upoutávala výstava dopravy. Úžasné bylo, kolik útočného života dovedli různí autoři expozic vdechnouti svému materiálu a kolik prostředků technických i peněžních bylo tu uváděno v pohyb, aby bylo lze zmocnit se diváka. Miniatury drah, projíždějících krajinou, auditoria pro filmovou propagandu, pořadí dioramata a diagramová i obrazová propaganda olbrámského měřítká.

Doplíkem výstavního obrazu byla směsice toho všeho, co náleží ke každé výstavě i toho, co tu Amerika nahromadila, aby oslnila krajany i svět. Speciální výstavy oborů zemědělských i továrních, vzdušná dráha lanová nad výstavištěm i lagunami, výstava zahradnická, zábavný kontek v měřítku, kterému by i mnichovská Oktober-Wiese těžko konkurovala, indiánská vesnice, panoramata bitev i panoptikum mechanických předpotopních zvířat, vzdušné procházky v aeroplánech i vzducholodích, vzory bytových kolonií, zábavné atrapy „Ullice pařížské“ a „Flámské město“ a konečně výstavy jednotlivých států. Zvláštní pavilony měl poměrně nevelký počet států — z nich nejlépe byly umístěny a nejvíce návštěvníkovi utkvěly: Švédsko, Itálie a Československo. Všechny tři, při vstupní praporové aleji a na místě, že ideálnější nebylo lze si představit. Interieur švédského pavilonu byl čistě úpravný, přehledný a v dojmu sympaticky celistvý — representoval typicky sféru kultury, z níž vyšel. Výstavní dům Itálie naopak byl dokonalou odličkou siláckého postoje a dobyvačné propagandy svého domova. Pavilon ve vnějšku rozevlátlý do bizarních forem. Vstup mostem do horní etáže a uprostřed rozměrná síň, po stěnách vydlážděná diapositivními obrazy na mléčném skle — zejména starého a nového Říma — o velikosti 1 až 2 čtver. metrů. K tomu dokonale vybavené skladiště skvělých propagačních publikací. V bočních místnostech bazar benátského skla a mosaikových šperků, tuniských koberců, vína a ovoce. Nelze upříti, že návštěvník této výstavy, která omračovala formátem i pestrostí, si odnášel určité jednotné dojmy, co je Itálie a co se tam vidí. Od obou těchto státních pavilonů se odlišoval pavilon československý a to nikoliv ve všem výhodně. Jeho vnější forma byla sympaticky prostá, ale zvolený hnědý tón vnějších ploch nebyl šťastný; byl to mrtvý odstín hnědi. Nemalou výhodou pavilonu naopak bylo a dalo vystoupiti teprve jeho architektonické hodnotě, že za večera byly jeho skleněné stěny z vnitra prosvíceny, což škýtalo pěkný pohled a bylo propagačně velmi výhodné. Škoda však, že nic kladného nelze povědět o instalaci. Je jisté, že se na obranu namítne, že nebylo dost peněz a krátký čas. Než to jsou důvody, které neobstojí, když jde o reprenční státu na mezinárodní výstavě. V paviloně vůbec chyběla místnost jednotně uspořádaná jakožto reprenční vstup a heslovitý náznak našeho státu, ať v obrazech, či mapách anebo diagramech. Při vchodu bylo sice rozvěšeno něco větších i menších obrazů, ale takovým způsobem, že bylo zřejmo, že instalátoři při vybalování z beden — snad teprve s kládkem v ruce, se dohadovali, kam co pověsit. Bylo to nejednotné a neimponující jako na lesnické okresní výstavě. Dnes, kdy umíme s nějakým tučtem pěkných zvětšenin krajinářských, jakých má ministerstvo železnic celé skladiště — a s několika letými a tabulemi skla vyinstaloval expozice velmi výmluvné a slušné — nelze tuto formu expozice skutečně omlouvat. Naše oddělení na hygienické výstavě v Dražďanech, se známým věčným panoramatem Tater a pověstným vycpaným kamzíkem — bylo proti vstupnímu oddělení v Chicagu výborným výkonem.

Ovšem že jistě těžší bylo sestavit prodejní stánky v dalším oddílu pavilonu. Při vzdálenosti a výlohách zajisté že bylo nutno přijmouti, co přišlo a jsme vděční, že někteří vystavovatelé s nevhodně jarmarečním materiálem byli odmítnuti. Přes to však nelze býti spokojeným. Konec konců program československého pavilonu na kterékoli světové výstavě je dosti jednoduchý. My jsme státem, kde se robí světoznámé sklo, výšivky, rukavice — kde se pěstuje známý chmel a vyrábějí proslulá piva — kde se šíjí světoznámé boty a kde je řada krásných historických měst a mnoho půvabných krajin. To se musí vyjádřit na každé naší výstavě ve světě, jestliže nemáme za ni litovat peněz. Je škoda, že v Chicagu, kde — jistě zásluhou nebožtíka Čermáka — jsme měli skvělé reprenční

místo, naše výstava nebyla upravena aspoň s větším výtvarným smyslem.

Na konec, když hovoříme o výstavě v Chicagu, nelze zapomenout na osvětlení. Bylo zřejmo, že na tento efekt výstava byla budována. Vždyť formy a kolorit výstavních budov byl zřejmě vypočten na večer, takže za dne pavilony působily jako na denní světlo vynesena divadelní dekorace. Za večera pak dojem výstaviště se všemi hlavními budovami, ozářenými reflektorem, s kankánem reklam a s odrazem toho celého světa vířících světél v lagunách, byl čímsi, co zejména Evropana, nezvyklého na ohnivě inferno reklamních požárů americké ulice, zapůsobilo skutečně nehmotnou krásou barevného divadla. Ovšem, byla tu jednotnému obrazu na újmu neorganisovaná malebnost. Na výstavě byly vyznačeny světlem hlavní budovy, ale celková expozice se ztrácela v nejasnosti a nepřehlednosti. Škoda, že toto velkolepé světové divadlo nebylo podřízeno disciplině architektonického sjednocení. Takto za večera — když spustily po výstavišti všechny vyvěšené ampliony koncert jazzových tenorů — byly to v oparu barevného světla skutečně „zpívající Benátky“. Ovšem člověk zalitoval, že tu nebylo více architektonické disciplíny.

Jan Hofman.

politika

André Maurois:

Vývoj jde do středu

V ý k y v y.

Změna je pravidlo a známka života. Lidská společnost prochází krátkými periodami, v nichž se ustaluje zdánlivá rovnováha. Justiční skandál, mechanický vynález odhalují najednou zchátralost budovy, jejíž fasáda mýlila dosud chodce, jako říznutí pohřbí diabetika, který věřil, že se mu vede dobře. Právě teď jsme také zjistili stáří našich institucí.

Pokud ještě nejnutnější potřeby lidí (živobytí, útulek, spánek, bezpečnost, zábava a víry) jsou jakžtakž jisté, mění se prostředky k jich ukojení se stavem našich vědomostí. Objevy přináší od století k století nová řešení. Kterýsi historik ukázal, že vynález moderní příprěže uspišil konec otroctví. Od té doby kůň vystřídá člověka při nejhorsší práci. Instituce otroctví umřela ne proto, že byla nemorální, ale proto, že se stala zbytečnou.

A my žijeme v době, kdy fysikové a chemici v několika desetiletích rozvrátili zvyky. Lidé trpěli chudobou, chybělo jim obilí, šatstvo, přibytky, dopravní prostředky. Objevy sil dosud neznámých jim daly možnosti vyrábět s nejmenším úsilím hojnější statky. Tato nová nadvláda měla být základem štěstí. Ale společnost se přizpůsobuje jen zvolna své vzrůstající moci. Prazvláštní slabostí ducha a vůle umíráme hladu před plnými sýpkami, zimou před prázdnými domy. Umíme vyrábět, ale neumíme rozdělovat. Peníze, které jsme stvořili a ovládli, nás zrazují a sputávají. Jako dřevěný most, vystavěný v době dvoukolek, se bortí pod příliš těžkými náklady, naše politické systémy, vybudované pro jednoduché společnosti, nestačí unést tlak nového hospodářství. Je třeba přebudování.

Bylo by nebezpečným a naivním omylem věřit v rychlou přestavbu, provedenou podle přesného plánu. Program není nikdy lékem. Stačí několik večerů práce k pořízení plánu; je ale třeba let zkušeností, oprav a utrpení, aby bylo možno napravit společnost. Žádný lidský duch není dosti rozlehlý, aby obsáhl možnosti problémů, nekonečně násobené, ani sebe rozumnější duch nemůže si představit konečné řešení, ani budoucnost. Když se v roce 1825 Evropa zmítala ve stejně hroživé krizi, jako je dnešní, když dělníci, pobouření, rozbíjeli stroje, bylo nemožno předvídati, jaký bude stav vyrovnání, jehož táž Evropa dosáhne padesát let později. Co

bylo možno prorokovati, co předvídal tehdy takový Ma-caulay, bylo, že takový stav rovnováhy bude nalezen.

Hledá se lék.

Můžeme provést tentýž akt víry. Lidstvo bylo často přirovnáváno k spáči, který nemoha usnouti na straně pravé se obrátil na levou, a několik minut později věřil, že vyléčí nespavost, když se vrátí na pravý bok. Obraz je správný. Lidé se bouří proti výstřelkům, jimiž trpí; zkoušejí metodu zcela opačnou; aplikují ji až do přehánění, až do absurdnosti, a dávají tak zroditi se novým zlům. Nazývají pak tyranii to, co před sto lety jmenovali osvobozením, a zlo z dřívějšíka se stává vášnivě touženou reformou.

Středověk znal režim usměrněného hospodářství. Ceny a mzdy byly pevně stanoveny, ne konkurencí, ale rozhodnutím korporace, cechem, později státem. Půjčky na úrok, důchod byly odsouzeny církví. Tato uznávala obohacení prací, ale ne způsobem, který nazývala lichvou, ať jakákoliv byla za to sazba. Aby bylo zabráněno nadvýrobě, právo volby povolání, založení obchodu nebo výroby bylo omezeno předpisy daleko přísnějšími než jsou ty, jež vydává president Roosevelt.

Ke konci osmnáctého století pak přišel čas, že lidé bouřili proti těmto myšlenkám, a národohospodáři učili, že hra přírodních zákonů zajistí mnohem lépe spravedlivou úpravu cen než jakékoliv kontrolní korporativní zásahy. Každý bude jednat podle svých zájmů, a úhrn soukromých zisků bude odpovídati zájmu obecnému. Tato doktrína byla pokládána pozemskými vládci za revoluci. Být liberálem znamenalo být „pokrokářem“. „Trust mozků“, který připravil francouzskou revoluci, se skládal z liberalistických národohospodářů. Korporace byly jedním z hlavních zel, proti nimž bojovali tehdejší radikálové.

Minulo jedno a půl století, a kruh se uzavřel. Být dnes v hospodářství liberálem znamená být konservativcem. Velcí pravověrci pokládali za pokrokářské a nebezpečné hospodářství kontrolované, jež bylo totožné s oním ze Středověku. Skupiny mladých si libují v přísných a moudrých doktrínách o půjčkách na úrok, jež hlásala církev ve dvanáctém století. Rozeznávají a připouštějí vlastnictví konkrétní (usedlostí, malých obchodů a podniků, řízených samým majitelem), a vlastnictví abstraktní. Přejí si, jedni vědomě, druzí, aniž by si toho uvědomovali, aby se lidstvo vrátilo k institucím a ideálům, které byly sotva nové před třemi stoletími.

Tyto zdánlivé lamentace nejsou argumentem proti doktrínám, jež se nám zdají nové a jež jsou jen obrozujícími se. Podobné výkyvy jsou přirozené a nutné. Lidem chyběla vždy míra. Poněvadž svoboda je dobro, zneužívají ji až do anarchie. Když zjistí, že rozvrat, který zcela nepřipustně nepřestávají nazývat svobodou, činí jakýkoliv sociální život nemožným, volají po autoritě. Mají pravdu, nebo spíše měli by pravdu, kdyby se snažili znovu nastolit alespoň část nezbytné autority. Ale jako se zpíjeli svobodou, tak se i zpíjejí autoritou. Útočí i na ty nejnevinnější svobody. Ztotožňují autoritu s násilnictvím a přísnot s tyranii. Tolik výstřelků unaví nakonec ty, kdož jsou současně obětí i původci. V znovu nastoleném pořádku se probudí chuť a touha po nezávislosti. Brzo pak se dávají zabíjeti pro získání toho, proti čemu před třiceti lety bojovali s nebezpečím života.

Lékem by bylo zastaviti se na mrtvém bodě. Ale elán je příliš silný, a kyvadlo pokračuje na své dráze. To je to, co zveme dějinami.

Zlatá střední cesta.

Filosofové se často táží, nechávají-li staleté výkyvy lidstvo na témže stupni bídy, hlouposti a nespravedlnosti, nebo zda kyvadlo, stále se pohybuje, je přibližuje k šťastnějším oblas-

tem. Nemyslím, že by to byl opravdu skutečný problém, ani příliš důležitý. Spáčí, který nemůže usnout, záleží málo na tom, bude-li vědět, že obrácení se s boku na bok mu přinese trvalé ulevnění; chce vědět, bude-li mu lépe již příští minutu. Úlohou vlády je léčit zla přítomná, připravovat nejblíže budoucnost, a ne pracovat pro budoucnost vzdálenou, skoro nemožnou k pochopení.

Lidstvo prochází etapami rovnováhy. (Život našich otců od roku 1870 do 1914 se odehrával na jedné z nich.) Pak vstupuje do oblastí bouřek a konfliktů. Vyřešením těchto dosahuje nové etapy. V tomto okamžiku dva konflikty musí být rozřešeny. První, který je nejtěžší, je konflikt hospodářský. Liberální kapitalismus dožil; hospodářství státní není mnohem úspěšnější. Je třeba nalézt prostředek, jak sloučiti výhody soukromého vlastnictví, jež se zdají nenahraditelnými s výhodami účinné kontroly. To je problém, na který útočí metodami zdánlivě naprosto opačnými, ale ve skutečnosti styčnými, Roosevelt i Mussolini. Bude rozřešen, a lze předpovědět, že vyřešení nebude ani komunistické ani kapitalistické, ale že si vypůjčí prvky obou učení. Právě tak řešení konfliktu politického nebude ani čistě demokratické ani čistě autoritářské. These, antithese, Hegel ukázal, že dějiny lidské společnosti jsou tvořeny postupnými, často brutálními vítězstvími opačných systémů. Pak přichází synthesa, která ve velkých a pomíjejících civilisacích smíří v životně jednotě elementy, považované hloubavou inteligencí za nesmířitelné.

(Z „Nouvelles Littéraires“ přel. Z. R.)

literatura a umění

Otto Rádl:

Básník malých lidí

III.

Německo tak či tak.

Užívá při tom své nedostupné schopnosti evokovat určité milieu pomocí skvěle odpozorovaných detailů. Ať líčí v „Občánkovi“ domácnost maloobchodníka, jenž chce provdat dceru, nebo mladou domácnost Pinnebergovu, ať je to podezřelý domov paní Miy se všemi svými záhadnostmi, ať je to konfekční velkoobchod, závod fotografa nudit nebo bazén čtitelů „Nacktkultury“ nebo prostředí malého zahradního domečku na periferii Berlína. Ať v „Ubohém panu Kuffaltovi“ popisuje atmosféru cely ve velké trestnici, vycházku chovanců na dvoře nebo večer s rozhlasem pro vězně uspořádaný, církevní ústav, jenž pečuje o návrat propuštěných do „spořádané společnosti“, domácnost ulekané a klepavé staré paní, jež má sadistickou dceru, ať je to porada „těžkých chlapců“ v malé kavárně nebo jejich podnik pro mechanické rozmnožování, ať je to ovzduší stále nejistoty a strachu před zatčením anebo malé město. Tohle maléměsto se vždycky znovu vrací: v „Občánkovi“, v němž vidíme ustrašeného Pinneberga, jenž potkává na ulici svou vlastní ženu Ovečku a nesmí se k ní hlásit, aby nepřišel o místo, v „Ubohém panu Kuffaltovi“ jsou to krámy a domácnosti, v nichž Kufalt akviruje inserci, domácnost Hildina s jejím nemanželským dítětem, truhlárna, v níž vykořisťují ubohého malého Emila Bruna, ponuré lokály, v nichž se chlastá, redakce s ožralým šéfem, v nichž se denně počítají získané

inserty a denně se ztrácejí odběratelé. V „Sedláci se bouří“ se vracíme do stejného světa, poznáváme tytéž maloměstské noviny, v nichž je vždycky v pondělí boží dopuštění, protože šéf v neděli musil dlouho do noci pít, poznáváme téhož poloredaktora a poloakvisitéra, jenž se jednou jmenoval Kufalt, zde má jméno Tredupp a jednou ve skutečnosti se jmenoval Fallada. Prostředí novin se tu střídá s ovzduším radnice, se skvělým vylíčením atmosféry ulice při selské demonstraci, nálady v aukční síni při lidovém meetingu, schůzi u vládního presidenta, práce v úřadovně starostově, v krčmách, veřejných lokálech, až po ovzduší soukromých bytů toho ubožáka a kanaille Treduppa nebo bohatého obchodníka a efebofila Manze. V posledním Falladově románě „Měli jsme jednou dítě“ přecházíme z venkova, který jsme tu již poznali s jeho selskými statky, venkovskými krčmami, s pomalou rozvážností selských hovorů i staroger mánským schůzováním sedláků a se selským soudem o půlnoci u starých kamenů, do jasného venkova a starého dědičného rytířského dvorce, do polí, chlévů a zahrad. Pomalu se rozrůstají tato díla Falladova, jež pomalu objímají všechna prostředí předrevolučního a hitlerovského Německa v novou „Lidskou komedii“, v široký epický obraz zápasů a vírů dnešní měštansko-socialistické společnosti.

Poznáváme tu malé občánky, kteří bojují o místa a hladovějí, socialisté jsou při vládě, ale systém se pomalu rozkládá ilegálními hnutími, hrozí komunismus i N. S. A. P., velkoobchody vykořisťují své zaměstnance a vssávají se až do jejich nejsoukromějšího života, několik příživnických tenkých a uživačných vrstev takových dám Pinnebergových, takových obratných Jachmannů, bojujících se zákonem, je na povrchu života, tam dole bojují dělníci proti propouštění a sedláci proti exekutorům. Ve státní správě jsou skandály, pronikají na povrch zprávy o zpronevěrách u Schupo, u vojska, u muničních továren. Snad jsou vinní židé: nadává se na „židovskou republiku, kterou jsme nechťeli“, černý prapor sedláků je na znamení smutku „nad touto židovskou republikou“, zpívají se písničky proti židům a sociální demokraté se viní, že podporují tento „židovský vyssavačský systém“. Sedláci se těší, že to jednou ukážou těm bonzům v čele sociální demokracie, když jede kolem auto s funkcionáři, říká se „Tak už jsou zase pohromadě, ti rudí bonzové“, na selské schůzi se horlí „Kdo udělal z bonzů bonzy? Byli zvoleni“. „Co nám rudí přinášejí? Vylvlastnění. Lup. Krádež. Robotu. Neřesti. Bezbožnost.“ Legitimace politické strany pomáhá ve všem. Pro denuncianta, jenž vstoupil do strany, se najde vždycky nějaké to domovnícké místo u obce. Přítel ministr vypomůže v nehorším socialistickému starostovi. Ani policie není docela spolehlivá, většina jich smýšlí také „napravo“. Sedlák žijící na dunách je v bídě, jeho devět dětí vyrůstá v zakrslé, nedoživné trpaslíky s velkými hlavami. Když tu exekutor za dlužné daně zabavil jediného koně a prodal jej v dražbě, pověsil sedlák na dům tabuli „Tento dvůr byl v zimě 1927 četníky a úředními vykonavateli německé republiky loupežně přepaden“. Strany bojují všemi prostředky proti stranám: Rotfront, Hitler, Reichsbanner, Stahlhelm. Komunisté nesou v průvodu na šibenicích postavu vrchního starosty a postavu maršála Hindenburga. Noviny patří těm, kdož si je právě podplatí. Při pohledu na černočervenobílý prapor si leckdo vzpomene „Pod tím

praporem jsme nehladověli“, jiní se rozpomenou i na svou bývalou uniformu námořního důstojníka: „V těch uniformách jsme nehladověli. Ti ze socialistů, kteří chtějí více než pouhou politiku strany, jsou odstraňováni. A nakonec je všechno v tomto prostředí, jak poznává s vystřízlivěním sociálně demokratický starosta Gareis, „Neproduktivní práce“.

Tak vypadá Německo ve chvíli, kdy je zralé pro Hitlera, v románě „Bauern, Bomben und Bonzen“. Pohled s druhé strany, se strany proletáře Pinneberga, jsme poznali v „Občánku, co teď?“

Ale člověk.

Fallada tu nesympatizuje s žádnou stranou a s žádným hnutím, s žádnou ideologií. Sympatizuje však na všech stranách s malými a chudými lidmi. Je v tom cosi z ruského realistického románu, v této lásce k poraženému a poníženému. V tom je jeho síla i jeho úspěch. Lidské a upřímné, srdečné a vřelé scény prokládají jeho reportérský chlad a jeho analýsu faktů, stavěných v ironické protiklady.

Nejvíce jich najdete v „Občánkovi“ ve scénách očekávaného Oveččina mateřství, v dojemné starosti Pinnebergové o domácnost, neobratnosti jeho nákupů, v štěstí s malým poutníčkem, jejich dítětem, v kamarádství Heilbuta a v tiché lásce chlapského Jachmana k Ovečce. V „Kufaltovi“ uslyšíte tentýž prsní tón ve scénách instinktivního přilnutí Kufaltova ke sklenářově dceři Hildě, ve výjevu, kde pro ni koupí náramkové hodinky za všechny své úspory, a nosí je pak po celé týdny v aktovce, neodvažuje se k ní zajít, dáváje dobrý pozor, aby aktovkou příliš nepohyboval a hodinkám tím neublížil. V „Sedlácích“ zní tento tón chlapské upřímnosti a otevřené mužnosti v rozmlouvách Gareisových se sedláky, zejména s Benthinem, i v řeči Gareisových k Frerksenovi, jemuž pomohl ke kariéře a jenž ho nakonec opustí, tuto víru v člověka a upřímnost nalézáme ve skvělé scéně, kde s ruinovaným Maxem Treduppem odchází od soudního přelíčení jeho žena, jediná, jež zůstává při něm, přese všechno a na vždy, stejně jako Ovečka zůstala oporou zhroutěného Pinneberga. V podstatě člověka dříme dobrota, věří Fallada; v denních bojích a rvačkách bývá zatlačena, ale při porážce se v člověku probouzí. Gareis jde k paní Treduppové, když vlastně ruinoval on jejího muže, také Stuff k ní jde, aby se o ni postaral, a když Gareis odchází poražen ze svého starostenského místa, zůstává tu mezi vši tou čeládkou alespoň jeden věrný, assesor Stein. Fallada nemá rád lidi, ale miluje člověka, nevěří v lidstvo, ale je dojat dobrými úmysly jednotlivce.

Proto je tak skvělým portretistou. Ve třech řádcích vám představí celého člověka. V jeho čtyřech románech najdete snad na dvě stě figur, a každá je plastická, svérázná, stačí vám jen po čase zaslechnout jejich jméno, a víte určitě, že toho člověka už znáte. Bylo by tu třeba vyčíst celé desítky skvělých postav: Fallada je zejména skvělým malířem mužských portretů: jeho muži jsou plastičtí, rvaví nebo podlí, podlízaví, hranatí nebo bezcharakterní, vždycky výrazného zevnějšku. Mezi ženami nemá daleko tak výrazné stupnice charakterů vedle paní Miy Pinnebergové, bývalé slečny v baru a majitelky salonu, v němž páni hrají karty, pijí šampaňské a žertují s děvčaty, náhodou matky občánka Pinneberga, vedle perversní Liese, jež se opájí doteky vilného vraha a ubožáka Beer-

bohma v „Kufaltovi“ a vedle staré, napůl pomatené bytné, k níž pocítí opuštěný Kufalt derivát synovské lásky a kterou nakonec okrade o úspory, jsou ženské postavy Falladovy dosti jednotvárné. V každé z nich se vám vždycky znovu vrací ta hodná a trpělivá Ovečka, ať už se jmenuje jednou Hilda a jindy paní Treduppová. Zejména tahle je skvělá postava z masa i kostí, ale s bohatstvím a nesčetnými variacemi mužských postav se přece jen nedá srovnávat. Na rozdíl od většiny ostatní současné literatury má Fallada nejkrásnější mínění o manželství a dovede překrásně líčiti jeho šťastné chvíle. Ve své podstatě je však autorem typicky mužským.

Všední tragika.

Jako psycholog má vášeň vyslovovati nejtajnější a nejskrytější myšlenky. Překvapí vás při četbě vždycky znovu tím, že říká hlasitě věci, které se jinak tají. Mísí ve svých postavách šlechtnost a darebáctví, musíte mít ty jeho „ubohé lumpy“ rádi. Dovede vylíčit nesrovnatelným způsobem paniku policisty Frerksena, parvenua s byrokratickými sklony, bázlivého a ješitného, ve chvíli, když přišel o šavli při selkové demonstraci. Dovede ukázat podivnou vytrvalost ubohého darebáka Treduppa, chronického špatného charakteru, jenž nechává ženu se lopotit v bídě a zakopal své jidášsky stržené peníze, schovává je dále, když to ani není tajemstvím, a náhle v návalu vděčnosti to ženě, která přece jen o všem už věděla, prozradí. A dovede zajít až do pekla spolytí dvou lidí, kdy žena píše proti muži anonymní dopis a pak ve chvíli paniky na něho vyhrkne: „A když jsi ožralý, vypravuješ v hospodě, jaká jsem v posteli.“

Tento naturalismus a pozitivismus však Falladovi nebrání, aby v tragických okamžicích neotevřel metafysické výhledy do nekonečna, do čtvrté dimenze. Podivná a nelogická nutkání, kterým se není možno vyhnout, vedou lidi ke zkáze: jednou je to Kufalt, jenž v závěru svého románu, jsa rozmlácen a zraněn, se musí přece jen vrátit do svého bytu, ačkoli ví, že tam bude zatčen, v „Sedlácích“ jde uprchlík Thiel do hospody s kamenem v kapse, ačkoli ho tahle hloupost musí usvědčit. Fallada má smysl pro tragiku, dovede bez jedině poznámky postavit člověka do situace, kterou upředla náhoda, a v níž je rozdrčen. Vzpomeňte na tragiku ubohého ničemy Treduppa, jenž je náhodou zabit rozzuřeným sedlákem právě ve chvíli, kdy se chystal vyhrabat své peníze a začít se ženou lepší život, jediný jeho čin, kdy jednal upřímně a se šlechtnými úmysly, a ironií náhody zůstane jeho ženě právě po tomto skutku, jeho ženě, která se nikdy nedoví o jeho smrti, na vždycky vzpomínka, že byl darebák a že jí utekl i s penězi. Vzpomeňte na křivdu, která se stane malému gymnastovi, synu policisty Frerksena, jenž musí odvolat to, co slyšel na vlastní uši, a jenž si po prvé uvědomí: „Otec lže. Maminka lže. Otec lže. Maminka lže.“

Fallada dovede svým motivům dodatí zbarvení tragického baladického refrénu, jenž se občas vždycky znovu vrací. Motiv s padající hvězdou, kterou viděl starosta Gareis, a jež předpovídá jeho vlastní pád, motiv človíčka zubaře, jemuž rozetnou policisté čírou náhodou obličej v půli, motiv Treduppův, jenž cítí už dávno předem místo na hlavě, kde bude zabit. Jindy užívá Fallada refrénu za ironickou paralelu: motiv cirků Monte, symbol poměru tisku k veřejným událostem. Refrénovitý je i závěr románu „Sedláci se

bouří“ se zakázanou smířčí demonstrací sedláků: dějiny se dají korigovati, demonstruje tu Fallada, historie se neopakuje.

Technika prosy.

Falladova vypravěčská technika je mistrovská. „Občánek“ naznačuje za individuálním příběhem veliké sociální děje jen ve stručných náznacích, ale „Sedláci se bouří“ i „Ubohý pan Kufalt“ se zmocňují neobyčejně komplexních sociálních dějů a ovládnou s neobyčejnou virtuositou a bezpečností celou tu složitou látku o zápasu vesnice s městem a o výsledku výkonu spravedlnosti.

Každá z Falladových knih se dělí na několik velkých kapitol, rozložených v množství krátkých oddílů. Každý tento oddíl představuje určitý markantní výsek z reality, jenž má trojí funkci. Především líčí určité zajímavé prostředí, sociální milieu se svými lidmi: funkce reportážní. Za druhé má každý z těchto oddílů vlastní dramatickou stavbu, je buď mikrodramatem nebo novelistickým skečem, má svou exposici, napětí, kulminaci, náhlé překvapení a pointu: živí stále znovu zájem čtenáře. A za třetí obsahuje každý z těchto výseků určitou souvislost s celkovým románovým dějem.

Tato souvislost není u Fallady nikde potvrzena: naskytne se jen tak jakoby mimochodem, jako by o ni ani neběželo. V tom tkví Falladovo vypravěčské kouzlo. Nechá čtenáře, aby si sám konstruoval děj, aby si co chvíli řekl: Aha, o to jde. Děj tady nikdy není násilně posouván kupředu, nikde na čtenáře nekřičí, Fallada vás nikde nevodí za ruku. Při tom však je všechno v jeho kapitolách přesně odměřeno a dosováno, nic není bez účelu, všechno má svou funkci. Fallada však soustřeďuje své úsilí na mistrné zakrytí svých vypravěčských úmyslů, skrývá svůj děj tak, aby vycházel najevo z co nejméně nápadných nárazek svých osob: vzpomeňte na zmizení a občasně objevování Thiela v „Sedlácích“. Má nejraději děj vypravovati jen nepřímo, ukazovati, jak na něj reagují jeho osoby a vyhnouti se všem přímým popisům epického dění.

Při tom je ryzí epik, jenž nikdy nemaří času meditacemi, nikdy nevystřikuje růžky autorské ducha-plnosti nad povrch děje, nikdy neglosuje jednání svých postav. Děj se mu přímo pod rukama radostně splétá v napínavý příběh. Jako epik nezamítá Fallada užívání různých dějových rekvizit: Reimerova dopisu z vězení, jenž se dostane indiskretně novinám, tajného rozkazu politické správy, jenž je starostovi ukraden, listiny s notářským ověřením nákladu listu, jíž je užito k politickému vydírání proti novinám, poklad v králičí díře, který najde jiný a jenž náhodou zavíná smrt jeho poctivého majitele, stojací hodiny sedláka Bartelse, jež dají podnět k demonstraci selské solidarity. Falladův zvláštní půvab spočívá v této nejasnosti, v níž ponechává diskretně některé složky děje: jako je praktická činnost paní Pinnebergové matky, jako je minulost miláčka lidu, selského praporečníka Henninga, jako je minulost starosty Gareise, jako je zločin Kufaltův, o němž se dovídáme jen z jeho snové reprodukce, a mnoho jiného. Nic tady není přímo na dlaní, čtenáři se ponechává mnoho svobody vyložit si věc po svém. Všechna tato zamlčení jsou užívána velice rafinovaně a vždycky s úmyslem, nikdy nezastírají autorskou pohodlnost.

Fallada neponechává ve svých knihách nic náhodě. Kterýkoli dějový obrat je předem spolehlivě motivován: vzpomeňte na zabití Treduppovo, připravené prchlostí starého Bonze, i jeho výstupem se synem Franzem. Postup děje spřádají zápsy a intriky: tajné telefonování komisaře Tunka při demonstraci, různé noční prohlídky ve stolech, krádež listiny z pokladny, tajný zvonek, intriky politické strany. V „Kufaltovi“ docházejí tyto dějové zápletky místy docela kriminální romantiky, místy patologické vášnivosti, při níž vzpomenete Dostojevského. Každá z drobných Falladových románových scén přináší těsně před závěrem náhlý obrat, překvapení, nečekanou pointu. Při tom se místy scéna řadí ke scéně s filmovou názorností a naléhavostí rapidmontáže: vzpomeňte scén při selské demonstraci (str. 209, čes. vyd.) „Sedláků“ či scén při soudním projednávání (str. 568), z nichž každá řadí v krátkých odstavcích pointu na pointu a líčí různotvárnost reakcí lidí z různých prostředí. Také dialogu užívá Fallada naprosto dramatickou technikou: má naléhavost a prostotu, je všude sdělný a skoro nikde meditativní, vždycky posouvá děj kupředu.

V románu „Ubohý pan Kufalt“, jenž dokazuje, že kdo se našel jednou z plechové misky, přijde vždycky zase znovu do kriminálu, se dostává do rukou našich čtenářů třetí román tohoto významného evropského epika: neobyčejný úspěch na autora čtyř knih. Resumujeme-li výsledky jeho tvorby, zjistíme, že v „Sedlácích“ napsal svou nejmohutnější knihu, sociologicky nejzávažnější, látkově nejobtížnější ke zvládnutí. V „Občánkově“ dosáhl patrně největšího čtenářského úspěchu idylickostí své látky, krásou a lidskostí některých výjevů, svým soucitem k osobám, jež mu stály tak blízko, a intimním prožitím dějů, přímo vzatých z vlastního života. V „Ubohém panu Kufaltovi“, jak byl ne právě šťastně přezván román „Wer einmal“, je mnoho napínavé dějové sence, mnoho sociálních poznatků, kniha však je z Falladových poměrně nejchladnější, these z vězení do vězení místy poněkud příliš bije do očí a dodává příběhu určitou schematicnost, a idylické vyřešení, jež snad diktovalo autorovi jeho politické okolí, mnoho ubírá na účinku díla. Všechny tyto tři knihy jsou skvělým materiálem k poznání příčin, jež umožnily nacionální revoluci v Německu, k poznání zla, které tkví i u nás i v nás.

Henry Poulaille:

Chaplinovo tajemství

Za tři století bude pro nás Chaplin totéž, čím je nám dnes François Villon: velkým archaickým básníkem.
ANDRĚ MAUROIS.

Škola života.

Ačkoliv se to ani nezdá, navazuje Chaplin přece na velkou a starou tradici. Staří divadelníci objevili umění nové reality na scéně, odlišné od reality v hledišti: vynalezli Masku. Totéž učinil Chaplin: on vynalezá nový život, zatím co ostatní jej pouze napodobují. „Charlie je jediný universalista, těší se z něho celý svět, protože jeho umění je tvůrčí, nikoli napodobivé,“ napsal malíř a filmový avantgardista Fernand Leger v jedné studii.

Chaplin skutečně vytvořil typ, jeden z nejneobyčejnějších typů vůbec: malého občánka, jenž se neobratně po-

hybuje, má oči sladké a naivní, dětské oči, které se nikdy ničím neposkvřily. Jeho tragická maska je jeho osobností. Vychází z ní tolik prostoty, a tato prostota založila jistě od samých jeho počátků tři čtvrtiny jeho úspěchů.

Při tom zůstává stále sám sebou. „Nikdy nepůsobí dojmem, že je pouhý předmět, nebo součástí nějakého systému, což je už dávno vyzkoušeným zdrojem komičnosti. Naopak, zdůrazňuje vždycky, že je naprosto evidentní osobností,“ pravil o něm André Beuclier.

Nesmíme při tom opomíjeti hrubé obrysy jeho zevnějšku: od jeho chůze až po oblek, jenž je vždycky, jak se dá, elegantní, ošetřovaný s vyhledávanou pečlivostí, až po hůlku, která dovede sloužit tolika věcem, a po kloboúk, trošičku z šikra nasazený. Chaplin často tvrdil, že všechno, co dovede, vděčí jediné své matce, jež byla zpěvačkou v music-hallu několikátého řádu. Přiznal se však také, že jeho uměleckým modelem byl starý opilec, londýnský kočí, s kolébavou chůzí a groteskními pohyby. „Vídál jsem ho co den na Lambeth Walku. Chodíval jsem za ním a prohlížel si ho. Ten chlapík mne zajímal a on mi ukázal cestu k typu, ježž jsem konečně našel v sobě samotném“ (sděluje Hans Siemsen).

Ještě větším zázrakem, než objevení tohoto typu, jest, že tento autor dokázal, že se nestal nikdy otrokem své figury. Našel dokonalý typ, jako synthesu tisíceroch pozorování. A když už se jeho jméno stalo světovým, myslili jsme si, že vydal už všechno, co mohl dáti. To bylo před dobrým tuctem roků, a Charlie nám od té doby přinesl ještě trojnásob nového, než objevil až do těch dob. A pokračuje, a půjde stále dále.

Jeho typ je lidský a zůstává lidský, přes krkolomné situace, a skoro bychom řekli, že právě v těchto situacích. Stačí, aby vstoupil jen na ulici, kamkoli se mu zlíbí. Kde je on, tam je sám život. Zmizí uprostřed živého ruchu, stačí, když se pak objeví za několik vteřin, a celý život mu patří.

Jeho umění.

Chaplin je věčný vítěz. Film se odvíjí . . . Zdá se, že je středem světa. Život kolem něho víří. Tady je Charlie, tady je člověk. Dovedl kino k jeho nejvyšší výraznosti. Marně by se kdo snažil najíti jemu rovného. Jiní hrají. Chaplin hraje sebe samotného.

Nezáleží na tom, co odpozoroval z života. Na pouhé pozorování, jak se zdá, dostačí kdekdo. Paul Sunday praví: „Kdopak není pozorovatelem? Jde však o to, co se ze svého pozorování vyvodí. Molière, jemuž není rovného v celé antice — neboť Aristofanes spočívá na něm docela jiným — vyvodil z podobných pozorování nejkrásnější a nejhlubší komedie, jaké jsme kdy spatřili, mistrovská díla, jež patří k největším, co lidský duch stvořil. Charlie Chaplin z nich vytvořil své šaškoviny.“ (Při tom není Paul Sunday z těch, kteří Chaplina milují, jak se nám přiznal v jednom svém článku: „Odvážuji se přiznati, že ať ve své komice, ať v sentimentálnosti a larmoyantnosti se mně zdá tohle všechno velice chudým. Plané povídání, barvotiskovost, slzná melodramatičnost. Bezvýznamnost a plochost v nejryzejší podobě.“)

Alexandre Arnoux odpozoroval lépe, co je na něm velikého. „U Chaplina nalézáme inteligenci jeho řemesla bez jediné trhliny: dosahuje stupeň po stupni k dokonalosti obličej, k minimu pohybovosti (neboť film je, právě naopak než se myslí, umění šetřiti pohyby a výrazy pohybu), k typu tak zdařilému, jako je Harlequin nebo Pierrot v italské komedii.“ „Žije rozčarován a s takovou lhostejností, že kdyby v průběhu filmu se nestřídalo množství zápletek, procházel by jím sám bez jediného činu. Ti druzí mají dobrodružství, mají konta v bance, společenská postavení i kde bydlet. Chaplin nemá nic: svět vzal na sebe rozměry plátna v kinu,“ dodává k tomu André Beuclier.

Filmové plátno je jeho vesmírem, zdá se však současně ve zkratce celým světem a životem vůbec. Chaplin

se zjeví. Je před námi jako člověk, ne jako pouhý oživený obraz. Dovede nás tak daleko, že zapomínáme na plátno, na noc, jež noří do šera sál kolem nás. Jsme na rohu ulice, v jakémsi pokoji s nábytkem, v paláci, na můstku lodi, jsme tu, strženi, zvědaví, zapomínající na všechno, jen abychom ho sledovali. Stojíme tu trochu v ústraní, jako rozvázní zvlouni. Už nemáme sousedů. Jsme na deset kroků od toho pověstného malého človíčka, a nejde teď o nic jiného než o něho.

Dosud nám dovedl dáti tento pocit pravdy pouze on sám. Filmový rytmus, který se všichni snaží objeviti, má dosud jen jediného virtuosa. Je jím on. Ve svých posledních filmech zvládá Chaplin fenomen stylisace, jenž je samou podstatou kina, a jehož jedině on sám dovedl geniálně dosud využití. Jeho filmy, jako „Tulák“ a „Kid“ nebo „Zlaté opojení“, už představují uvolnění a větší přiblížení k životu. Místo humoristického překladu tu přichází věrná expozice reality. Rytmus se uvolňuje, uklidňuje. Chaplin je dokonale pánem sebe samotného a stává se až do svého posledního filmu stále nena-podobitelnějším.

Před těmito jeho filmy, které mají docela jiný rytmus, než mívaly jeho více rozsekané a trhavé filmy první, cítíme stále to, čemu Montaigne říká: „Nejdeme kupředu, jsme unášeni.“ Tento pocit býti nesen v proudu vysvětluje alespoň částečně filosofický pesimism této figury, jež se přizpůsobuje všemu a všechno přijímá. Lucien Fabre to postřehl: „Tento jeho postoj oběti osudu, jež dodržuje s takovou obratností, dovoluje Chaplinovi využití jednoho komického prostředku, jehož je nesnadno použít, abychom se na jedné straně nestali vulgárními, ani na druhé straně neupadli v strojenost, která se sama prozrazuje. Tímto prostředkem je stavěti do popředí stránku fysickou ve chvíli, kdy jde o stránku morální, a zdůrazňovati hmotnost, běží-li právě o ducha.“

Chaplin se stává čím dále tím více člověkem samotným ve své melancholii. Mnohé výrazy jeho masky obsahují takovou syrovost, z níž mluví bída, hlad, beznaděj, že sotva je kdo vytvoří znovu a sotva je ještě kde spatříme.

Jeho komičnost a sensibilita.

„Chaplin je moderní šašek. Obrací se ke každému věku a ke všem národům. Smích je esperanto. Každý u něho nalézá své uspokojení z jiného důvodu. Nepochybuji o tom, že s jeho pomocí by byla bývala Babylonská věž dokončena,“ praví o něm Cocteau ve své „Carte blanche“.

Aby se tato komická genialita Chaplinova dala vysvětliti, bylo by třeba prostoty dítěte, nikoli učených disertací. Chaplin se nezabývá metafysikou, jak se některým zdá. Má v sobě hlubokou znalost věcí, lidí i sebe samotného, hlubokou znalost zálib publika. Když jednou přátelé žádali Maxe Lindera, aby sám jako předchůdce Chaplinův a mistr filmové komiky promluvil o Charlieovi, poradil jim, aby se raději šli podívati na některý jeho film. Měl pravdu.

Chaplin se liší od ostatních komiků tím, že nás vždycky současně dojmá. Nezapomeňme, že hlavní síla Chaplinova spočívá právě v jeho neobyčejně jemné sensibilitě. Skoro bych řekl, že je hypersensitivem, kdybych se nehrozil toho slova. „Kid“ nebo „Pší život“ jsou díla neobyčejného mistrovství, jež rivalisují s nejdojímavějšími knihami světové literatury, ať je napsal Gorký, Bojer, Dickens, Ramuz, Hamsun, T. Hardy nebo Dostojevský. „Pařížská maitresa“ je méně než feuilleton, všimáme-li si jen jejího děje a vulgárnosti jejího příběhu z různých zpráv. Aby vzniklo geniální dílo z události pro policejní kroniku, k tomu je však třeba být Shakespearem nebo Chaplinem.

Kdysi se ozval smích, když mluvil Elie Faure o Charlieovi a přirovnal ho k Shakespearovi: „Nevyslovuji jméno Shakespearovo jen náhodou. Odpovídá přesně

božskému pocitu, který mi dal Chaplin pocítiti na příklad filmem „Venkovská idyla“ (u nás „Chaplin vesnickým hrdinou“), toto proslulé umění plně melancholické hloubky mísící se s fantastičností, jež běží, roste, vrací se jako plamen, který se vlní a vzplývá k svým vrcholům, tato samotná podstata duševního života tohoto světa, tato mystická záře, která nám pomáhá poznati, že svým smíchem jsme zvítězili nad svou nelítostnou schopností viděti věci takové, jaké jsou.“ Tato slova probudila smích, došla však později uznání. Faure se přiznal také, že často chodíval na Chaplinovy filmy. „A prosím, věřte mi, že nežertuji ani v nejmenším, tvrdím-li, že od četby Montaigna, Cervantesa a Dostojevského ho přišel teprve on, jenž mne nejvíce naučil. On ve mně nejpěvňěji utvrdil mé dnešní názory, v nichž se ode dne ke dni, jak doufám, více utvrzuje má svoboda.“

Překvapení

Buster Keaton nebo Harold Lloyd jsou vždycky jen jednou složkou mezi svými rekvizitami komičnosti. Oni soustředí všechno úsilí, aby stůj co stůj dosáhli výbuchu smíchu v obecenstvu. Kolika obhroublých prostředků používají, aby se dostali až tam . . . Pro Chaplina však není smích nikdy samotným cílem. Je vždycky jen pouhou indikací. U nich vždycky očekáváte to, co přijde. U Chaplina však vždycky všechno se přihází neočekávaně. Pracuje s překvapováním. „Bez překvapení není možno dosáhnouti emoce“, pravil C. F. Ramuz. „Spisovatel musí překvapovati, ale hned zase uklidnití. Překvapení spojené s uklidněním dosahují přesvědčení čtenáře.“ Nebo diváka.

Charlie Chaplin o tom praví sám:

„Pracuji stejně s kontrastem jako s překvapením. Neusiluji zcela o překvapování v celkové kompozici filmu, snažím se však o osobní gesta tím způsobem, aby se každé z nich objevilo náhle překvapujícím. Snažím se vždycky novým způsobem vytvořiti dojem něčeho neočekávaného. Když jsem přesvědčen, že obecenstvo očekává, že v některém svém filmu přejdu pěšky přes celou šířku ulice, naskočím náhle do jedoucího vozu. Chci-li někoho na něco upozorniti, nezaklepu mu rukou na rameno, jak by se čekalo, nýbrž prostrčím mu pod pažďím hůlku a přitáhnu si ho k sobě. Největší rozkoš mi působí představovati si, co ode mne obecenstvo očekává, a udělati pravý opak.“

Je-li podstatou komičnosti automatism, jak praví Lucien Fabre, pak nalézáme tento automatism v jeho nejinteligentnější formě u Chaplina:

„Všichni, kdož uvažují o komice, vědí dobře, že její podstatou je automatism. Proto také Chaplin, vybíraje si určitý lidský typ, obdařuje ho tímto nezbytným automatismem. Zde se objevuje jeho cena. Mohl by se ovšem omeziti na automatism určitých klaunů, na známé triky lidských loutek nebo Augusta z cirku, zjemnití jej a upravití pro své potřeby. Tak, jako to v podstatě až do jeho vystoupení dělali všichni ostatní. On však objevil něco lepšího. Skryl automatism ve své komice tak, že ho není skoro viděti, a že působí tím sugestivněji. Dal mu určitou formu, schopnou života, cosi lidského.“

Cím je vlastně Chaplin? Je to ubožák, jenž se vleče svou cestou, jsa hnán svým vnitřním démonem, bez uvažování, a dokonce i bez přemýšlení, má-li se pustit směrem tím či oním; to je první stupeň automatismu. Dokonce se ani nezabývá tím, aby o tom rozmlouval se svými bližními, žije sám, vyhýbá se duševnímu styku s ostatními: druhý stupeň automatismu. Je nesociální, nedružný, izolovaný a právě proto a právě od tohoto okamžiku nemůžeme mu nevěnovati pozornost. Naše pozornost je soustředěna na toto výjimečné stvoření, jež na sebe upozorňuje trojím způsobem. Předně svými vnějšími „triky“ a návyky, jež jsou docela osobité a z nichž všechny urážejí obecné představy, jako jeho vyšňoření, jeho chůze, jeho dandysm, jeho nestoudná hůlka, jeho nevidané způsoby, jak deformovati kdekteré životní gesto, každé gesto, jež je už po celá staletí fixováno v určité formě.

Za druhé upozorňuje na sebe svými skutky, jež vymezují jeho mravní citění a jimiž se projevuje duševně, činy,

kteří zpravidla bývají neočekávaní, i pro diváka, jenž se domnívá, že už dobře zná tuto neobyčejnou povahu. A přece každý z těchto neočekávaných skutků zůstává naprosto v rámci logiky tohoto směšného, naivního a zchtralého chlapíka, jemuž se daří větší zázrak, než přesvědčiti nás o tom, že žije: on nás přesvědčuje o tom, že existuje duševně. A konečně za třetí upozorňuje na sebe onou svou naprostou jistotou, že se nepodobá ostatním lidem, jistotou, jež je vlastním základem jeho bizarní resignovanosti v poměru ke všem událostem, jež se přiházejí v onom divném světě, pro nějž sám nebyl stvořen.“

Není tedy slovo o „automatismu“ docela správné, ponevadž v jeho metodě není nic mechanického. Určitou mechanickou složkou zůstává jen element překvapení, ale s jakým mistrovstvím si s ním dovede pohrávati!

Zdroj komiky.

Chaplin nikdy nevyužívá komických situací, nýbrž vytváří si je. Ze své povahy. Práví o tom sám: „Věřím, že každý komik musí být pasivní. Nikdy nedává událostem podnět, nerozpoutává je, nýbrž je jimi smýkán.“ Jeho náměty mu přicházejí docela samy. Vypráví o tom:

„Jdu na příklad na koncert, na němž hraje Paderewský. Podium, piano, slavnostní shromáždění, moment důstojnosti v psychologii diváků, mistr přichází, chystá se začít . . . Tohle je pro mne podnětem k filmové situaci, na tom poznáte stručně mou metodu. Myslím si, že já jsem Paderewský, blížím se, pozdravím publikum, s velkou důstojností, při tom však uklouznou, a sotva se mi podaří nalézt rovnováhu. Usednu za piano, chystám se uhodit nejpathetičtější akord, vtom se pode mnou stolička zhroutí. Spěchají mi na pomoc, je však po ruce jen dětská židlička, na kterou je třeba nakupiti stoh hnih. Usednu, zatvářím se s důstojností Paderewského a uhodím do klavíru tak mohutně, že se klapky rozlétávají . . .“

Jeho komika není nikdy abstraktní. V jeho gestech není nikdy nic nejasného ani nedbalého. Nikdy nevybočí z rovnováhy a neporuší rytmus. „Jeho osobnost je tak plná, hromadí vedle sebe tolik komických temat, že pro iniciativu někoho druhého zůstává jen málo místa. Vedle něho působí všechno jako pouhá náhražka. U něho postava co nejvíce strojená, konvenční a karikovaná náhle překypuje lidskostí,“ praví o něm André Lewinson.

Všechny jeho filmy prozrazují péči o zjednodušení: „Je nutno se omezovati, praví Chaplin. Omezení je i v tom, že místo deseti filmů ročně počal vyráběti jen jeden za dva roky, a nyní už dokonce jeden za čtyři roky. Současně s tímto zjednodušením a vnějším oproštěním jde lidské prohloubení jeho děl. Aby člověk dovedl dojmáti, a aby dovedl rozesmávatí, což je také jeden způsob dojetí, musí totiž člověk, aby se nezosklivil lidem příliš vážným, znáti několik nejprostších pravd o lidské povaze. V podstatě je tahle lidská podstata stejná, praví Chaplin, ať je kdo kupec nebo hotelier, ať je nakladatel nebo herec. Pod tímto zorným úhlem vykládá svou teorii komiky:

„Nejčastěji přináším na plátno osobu, jež se dostala do směšné nebo trapné situace. Samotný fakt, že uletí klobouk, není komický. Směšné je teprve vidět, jak jeho majitel za ním pádí, jak mu vlasy vlají a šosy se třepotají ve větru. Jakmile se ocitne v nepřijemné situaci, stává se člověk směšným pro své spolulidi: na tom je založena každá komická situace. Staré komické filmy mívaly okamžitý úspěch, protože většina z nich vrhala policisty do děr na kanalisaci, třepotající se v kádích s maltou, padajících z vozů. Hle lidé, kteří zosobňují důstojnost a moc, a kteří touto představou jsou často zcela nasáklí, a teď jsou zesměšňováni; pohled na jejich dobrodružství rozesmává diváky dvojnásob, než kdyby se jednalo o pouhé obyčejné spoluobčany ve stejných nesnázích. A ještě komičtější je, jestliže zesměšněná osoba se zdráhá přiznati, že se jí děje něco neobyčejného a svéhlavě chce zachovati svou důstojnost. Příkladem je opilec, jenž se nás snaží přesvědčiti velice důstojně, že je strážník. Proto všechny mé filmy jsou založeny na myšlence způ-

sobiti mi co nejvíce zmatku a poskytnouti mi příležitost, zoufale zachovávatí vážnost a zdání se úsilně velice normálním gentlemanem. Proto, ať se dostanu do jakéhokoli postavení, se především snažím co nejdříve sebrati svou hůlku, nasaditi si klobouk a upravití si kravatou, i když jsem třeba padl na hlavu. Při tomto postupu se snažím vždycky šetřiti s komickými prostředky. Myslím tím: může-li jedna situace vyvolati dvojitý výbuch smíchu po sobě, je to lepší, než přiněsti dvě situace komické ve stejné době. Tak ve filmu „The Adventurer“ jsem s mladou dívkou na balkoně, zatím co o patro níže sedí tlustá, úctyhodná a bohatě oblečená dáma. Při jíde mi spadne lžička zmrzliny na kalhoty, a po nich se svezou tlusté dáme za krk. První výbuch smíchu způsobí můj vlastní zmatek, druhý a daleko silnější pak vyvolá dopadnutí zmrzliny za krk dámy, která se dá do křiku a začne vyskakovati. Tak jediný fakt uvedl dvě osoby do zmatku a rozpoutal dvojitý smích.“

Chaplinovo tajemství.

Chaplinova teorie smíchu zůstává daleko pozadu za jeho praxí a nevyrovná se jeho osobnosti, jež dovede neskonale více; dovede ve smíchu současně dojmouti. Je však velice poučná pro způsob jeho práce:

„V lidské povaze jsou dva základní prvky, na něž člověk vždycky musí bráti zřetel. První z nich je radost, již pociťuje divák, vidí-li bohatství a přepych v nesnážích. Druhou je snaha obecenstva, pociťovati tytéž emoce, jež cítí divák na scéně nebo na plátně. První, co se na divadle rychle naučíme, jest, že lid obyčejně je velice spokojen, vidí-li bohaté stíhané samými útrapami. Dvě desetiny lidí je totiž chudých a v nitru jsou plni žárlivosti na zbyvajících desetinou bohatých. Kdyby má zmrzlina byla dopadla za krk chudé posluhovačky, nebyli by se lidé smáli, nýbrž byli by k ní pociťovali sympatii. A tato chudá žena, nemajíc žádné důstojnosti, již by mohla pozbyti, nebyla by také nijak komická. Hodit bohatému za krk zmrzlinu je podle názoru diváků přesně to, co si boháč zaslouží. Druhá složka je patrna z téhož příkladu: jestliže divák má pociťiti tytéž emoce, jež cítí osoba na plátně, musí se otrásti při pohledu na zmrzlinu za krkem, jako se otrásla ona dáma. Věc, jež působí na herce, musí být obecnost v u n á m á, jinak si obecenstvo neuvědomí její dosah. Publikum se zachvěje, protože ví, jak je zmrzlina studená. Kdybychom užili něčeho, co obecenstvo dobře a na první ráz nezná, nereaguje smíchem.“

Jiná lidská vlastnost, na niž často apelují, je láska publika ke kontrastům. Je dobře známo, že obecenstvo miluje dobrého se špatným, chudého s bohatým, chlápíka se štěstím s druhým, který má smůlu, že obecenstvo se rádo směje a hned zase pláče. Zájem publika je založen vždycky na sledování kontrastů, a proto jich také ustavičně používám. Jestliže mne pronásleduje policista, udělám policistu vždycky těžkopádným, neobratným, zatím co já sám prokloužnu mezi jeho nohama a vypadám lehký jako akrobat. Jestliže mi někdo ubližuje, je to vždycky obrovský chlap, takže kontrastem ke své malíčnosti si získám vždycky sympatii obecenstva, k čemuž je vždycky ještě snažím ukázati kontrast svých vážně důstojných způsobů a komické situace, v níž jsem se ocitl. Zástup vždycky sympatisuje s malým chlápíkem, jenž je pronásledován. Znaje tuto sympatii diváků pro nejslabšího, snažím se vždycky ještě podtrhovati svou slabost, svíraje k sobě ramena, zašpičatují žalostně ústa a při tom se tvářím vyděšeně. To jsou ovšem všechno prostředky pantomimického umění. Ale kdybych byl větší, bylo by po mne nesnadnější získati si sympatii. Poněvadž však jsem takový, jaký jsem, pociťuje ke mně publikum sympatii, třebaže se směje mému zevnějšku.“

„Celé mé tajemství spočívá v tom, že jsem si zachoval otevřené oči a bdělého ducha pro všechny příběhy a události, schopné využití v mých filmech. Studoval jsem člověka, protože bych byl bez jeho znalosti nic nedokázal ve svém povolání. Znalost člověka je jediným spolehlivým základem každého úspěchu.“

Všechny tyto postřehy nestačí ovšem k docenění Chaplina. Záleží však tolik na pochopení? Vzpomeňme si raději na slova malíře Clauða M o n e t a, jenž pravil: „Celý svět se pře a předstírá, že rozumí. Jako by bylo třeba

rozuměti, když je prostě třeba jen milovati.“ Chaplin byl vykládán jednoduše i složitě. André Maurois dokonce v jedné své přednášce našel obdobu mezi Chaplinem a Gustavem Flaubertem: počáteční scéna „Zlatého opojení“ se svým nekonečným řetězem zlatokopů táhnoucích sněhem, z níž se oddělí teprve po několika minutách Chaplin, mu připomíná úvodní větu „Salambó“: „C'était à Mégara, faubourg de Carthage...“ Spokojíme se láskou k Chaplinovi, jak o ní mluví jeho největší žák:

„Tento člověk, chápaný a milovaný skoro na celém pevném povrchu naší planety, objevil se zázrakem. William Blake prý přišel na svět „jako démon skrytý v oblaku“. Nepochybuji o tom, že Chaplin k nám přišel stejnou cestou, ale jako anděl. Často se bojím, aby nám neunikl a nevystoupil na nebesa svými bělostnými křídly, jichž péra tak rád rozechvíval už zde na naší zemi.“ (René Clair.)

(Přel. R.)

Život a instituce

Franta Kocourek:

Pět let reformní školy

II.

Mezi nejmenšími.

Myslíte, že si neuvědomujeme nedostatek souvislosti naší školy s prostředím, z něhož k nám děti přicházejí? Psal jste o tom posledně —“.

„Snad si to uvědomujete vy, tady na nuselské reformní, snad i na jiných ústavech, ale jistě ne v plné míře a jistě ne na všech podobných školách. Byla to zásadní připomínka, platná pro každý výchovný pokus: vychovatel nesmí zapomínat na to, že dostává dítě do ruky jen na vymezený počet hodin, na určitou dobu. Dlouhou dobu před tím, než přijde dítě do školy a také po odchodu ze školy podléhá dítě vlivům jiného prostředí, žije v jiném světě.“

„Hledali jsme dlouho těsnější spojení se světem, v němž dítě žije před tím, než se dostane k nám. Prakticky řečeno, snažili jsme se o zavedení předškolní výchovy přímo v rámci našeho ústavu. Podařilo se nám to teprve od začátku posledního školního roku 1933/34. Na schůzi před prázdninami, kterou jsme v té věci svolali, mluvila inspektorka pražských mateřských škol paní Kellerová, dětská lékařka dr. Zahálková, odbornice v psychologii, dr. Velínská-Ondrujová, učitelka Bartušková a elementarista učitel Medonos. Informovali jsme rodiče o tom, jak je potřebné, aby Nusle-Údolí měly svou mateřskou školu — do té doby neměly ani jednu — a ukazovali jsme jim na význam toho, kdyby se podařilo přivtělit tuto předškolní výchovu přímo k ústavu, na který potom budou jejich děti chodit. Jak vidíte, šlo nám právě o to, abychom zasáhli do života dítěte a rodiny účinně už dříve. Ne tak brzo, jak bychom si přáli, dosáhli jsme prozatím zřízení mateřské školy, na níž jsou děti od pěti do šesti let.“

Půjdeme se tam podívat, do rezervace nejmenších v přímé veliké budovy. Z chodby se vchází do dvou velkých předpokojů. Na jednom etažeru mají děti srovnány střevice, v nichž přišly do školy. Každý pár je spjat dřevěným kolíkem se jménem majitele. Máme-li soudit podle stavu obuvi, účastní se předškolní výchovy na nuselské pokusné reformní nejvíc děti nemajetného a potom o něco málo majetnějšího středního stavu. V jiném koutě místnosti je řada moderních porculánových umyvadel s tekoucí vodou, proti umyvadlům je oddělení ručníků, nad každým z nich je upevněna visitka se zřetelně napsaným jménem. Kdybyste navštívili jiné mateřské

školky, videli byste, že je jméno nahrazeno všelijakými značkami: trešničkou, zvířátkem a podobně. V užívání jmen je tu snaha zvykat dítě už od prvních začátků na vzhled skutečného jména, které teď není také ničím jiným, než symbolem: ale dítě se na něm učí už číst a psát. Stejný účel sleduje zařízení, dávat na výkresy a na ostatní dětské práce štítek s natištěným jménem autora. Jméno je natištěno zřetelným písmem na lepenkovém pásmu, z něhož se odstrihuje podle potřeby. Pod nálepkou se jménem se po dokončení práce otiskne datum.

Necháme stranou druhý předpokoj, s rezervním nábytkem a skladištěm rekvizit těchto nejdivadelnějších let života a vejdemo do hlavní místnosti. Je to veliký pokoj s osmi okny, u zdí stoly se židličkami. Pětiletí sedí právě v kruhu na vyleštěné podlaze, ale to není podlaha, to je trávnik a uprostřed kruhu je vysoký oheň nebo hory nebo moře, všechno, co si právě pomyslíte, když je vám pět let. Chlapci a děvčátka jsou se svou vychovatelkou na vletě do dalekých zemí a nemůžeme je svým vstupem nijak z jejich dobrodružství vyrušit. Teprve teď, když vychovatelka dokončila exotickou výpravu, při níž si kupovaly lístky na dráhu, nastupovaly s peronu do jednoho ze tří vlaků, oddechovaly cestou do hor pod vysokými stromy, sbíhaly divokými srázy do údolí a vrhaly se do vln řeky nebo jezera, teprve tehdy obrátily své oči také k nám, kteří vyrostli nad hladinou jejich předškolního domova.

Ale ani potom s námi nepočítají. Domluvily se z čista jasna, že hrozně prší a hned se podle toho zařídily. Ukrývají se před nenadálým lijákem pod stolečky a hlavně pod velký stůl, jedna Evička s Adámekem stejného věku se při svém poplašeném hledání krytu rozhodli, že já s paní Kühnelovou a Bartůškovou jsme skupina stromů a schovali se pod námi. Pochopíte, že se nemůžeme hnout s místa, dokud liják nepřestane, oba trosečníci se nás silně a vděčně drží. Jeden z vůdců tohoto nářůdku, kluk s kudrnatými vlasy nejmódnější barvy, vystrčil ze svého doupěte ruku, aby se přesvědčil, jak to venku vypadá. Krátce na to doupě opustil a v deseti vteřinách tábořil opět na širém trávniku třídy, obklopen davem svých koedukovaných věrných.

Když máte k dětem tak blízko, abyste si dovedli představit, jaký je jejich svět viděný jejich očima a prožívaný jejich smysly, aspoň přibližně, musí vás kromě mnoha jiných věcí také napadnout, jak veliký a dospělým těžko přístupný je to svět, co všechno se v jeho oblasti dá udělat, co všechno zkazit a jakou nesmírnou odpovědnost má každý, kdo je pověřen výchovou těchto stvoření, výchovou v každém, i mimoškolním smyslu. Jedině při pohledu na malé a nejmenší si to uvědomíte plněji a intenzivněji, než může vyjádřit slovo a obrat, do něhož se slova setrvačností kupí. Bezprostřední styk, chvilkové opuštění dospělých zvyklostí v myšlení, citění a vyjadřování, rozpuštění individuality v roztoku těchto nejmenších a přece už tak dalece utvářených individualit — to teprve může dát podstatně správnou linii výchově od nejmenšího věku.

A tu myslím, že nestačí jen zásada, uplatňovaná na mateřských školách běžného typu i typu pokusného, ale i na nižším stupni pokusného reformního školství, kde je v prvních dvou třídách volné vyučování, bez přesného rozvrhu. Metody, kterými se výchova a vyučování děje, jsou jistě důležité — a pokusné reformě, kterou se v těchto kapitolkách snažíme obhlédnout, patří zásluha, že se pokusila o jejich změnu a novou, životnější orientaci i usoustavnění. Změna metod však nestačí, i kdyby byly sebe modernější a kdyby ideálně odpovídaly potřebám doby.

Právě mezi nejmenšími na pokusné reformní škole jsem si znovu uvědomil, že je při všem rozhodující člověk, uvá-

dějící literu v život. Všechny instituce, od kanceláře presidenta republiky přes parlament až ke spolku starodružinníků ve venkovské obci jsou takové, jací jsou lidé, kteří v těchto institucích rozhodují. Nic víc, nic méně. Přeneseno na instituce školské to znamená, že duch školy je takový, jací jsou lidé, kteří rozhodují o škole, ve všech instancích, od ministra a jeho odborných referentů až k učitelům, představujícím poslední a nejbezprostřednější spojku mezi kapitány, autoritami, zákonodárci, teoretiky, administrativními pracovníky, inspektory, iniciátory a reformátory na jedné — a dětmi na druhé straně. Prokreslování této pravdy formálně samozřejmě, ale obsahově stále nedocenené, by nás zavedlo daleko od jiné, pro školu důležitější tváře těžké pravdy:

Vím, že se tím dotknu velikého počtu učitelů nejen na normálních, ale i pokusných reformních školách obecných, měšťanských i středních, ale nic jiného nezbyvá, bereme-li výměnu názorů vážně a jde-li nám nejen o konstatování skutečnosti, ale také o perspektivu do budoucnosti školy.

Jedna ze základních chorob, kterými je škola zamořena, je učitelství, kantorství. Je to mohutně vyvinutá, specificky školská, ale i na jiné obory v naší republice katastrofálně rozšířená vlastnost, jejíž prostudování, určení a zařazení by osvětlilo do značné míry novým způsobem mnohé zjevy v našem veřejném životě. „Učitelstvím“ nebo „kantorstvím“ rozumím souhrn zvláštních rysů, mezi něž patří například přehnaná a většinou neodůvodněná autoritativnost, překážející možnosti diskuse, jiného pohledu, jiného stanoviska. Vstřebávalo se to do nich už na učitelském ústavě, kde je stejně vychovaní pedagogové připravovali na jejich povolání. Nechci tu psát jen o nejnápadnějších a často odsuzovaných učitelských rysech, jde mi mnohem víc o méně nápadné střední polohy. O sklon k tuhosti, k obavám přede vším, co není vyzkoušené, normalizované, běžné. Nedůvěra k silným zjevům, nejsou-li ohlazeny, upraveny, rozškátulkovány a schváleny. Strach ke všemu, pro co není bezpečný výklad ve výchovném nebo naučném katechismu, strach ze všeho nového, bezprostředního, živelného, nebo z něčeho, co se vymyká průměru. Kantorství charakterizuje houževnatá a soustavná snaha ne usoustavnit a zjednodušit svět tak, aby byl přehlednější, ale přistříhnout ho, omezit a zploštit tak, aby nebylo třeba zabývat se úkazy, které se do tohoto pohodlného rámce nehodí a které porušují jeho lacinou geometrii. Z této perspektivy se jeví odpor k průměrnému kantorství jak odpor k systemisované prostřednosti, která je o to povážlivější, že se stává východiskem pro dorost, pro nové generace.

Aby nebyl tento odpor zameňován s podceňováním úrovně a charakteru dosavadního učitelského vzdělání: jde o něco víc, jde o něco jiného. Nepřečnuji akademické vzdělání, upozorňuji znovu, že výtky „kantorství“ se týkají stejně středoškolských profesorů. Také akademické vzdělání nepodceňuji, po naukové stránce je předpokládám, jako úroveň pro každého učitele, bez rozdílu obecné, měšťanské nebo střední školy. To je jen otázka osobních ambic, stavovské cti, nové organizace celého školního vzdělání a otázka peněz.

Uplatněním akademického vzdělání jako předpokladu pro všechny, kdo chtějí učit, nebude změněno nic podstatného, dokud se nedojde k základnímu kamenu každé instituce, k člověku. I za dnešního stavu žijí naše školy všech stupňů plodně jen z učitelů, kteří jsou přede vším lidmi. Čím učitelštější je učitel ve smyslu před chvílí kritizovaném, tím horším je učitelem ve smyslu, který se snaží prosadit školští reformátoři na celém světě, ve smyslu, v němž se slovu „učitel“ jistě bude rozumět v budoucnosti. Chci blíže určit pojem „člověk“. Myslím to hlavně ve dvou smérech: učitel musí mít jako člověk určitý mravní základ a linii a za druhé má být osobností.

Pocítil jsem to právě mezi nejmenšími nuselské reformní školy, jak záleží na tom, jaký je člověk od přírody, co už v sobě má a čím je, aby mohl dávat jiným a dobře vést, usměrňovat. Od nejmenšího věku až hluboko do let střední školy přijímají žáci od učitele především tyto lidské hodnoty, přijímají je pudově, instinktivně a jsou jimi ovlivňováni i ve sféře naukové, kde se zdánlivě ani nemohou uplatňovat. Je tu přirozeně otázka učitelské techniky a mechaniky, která se vyvíjí v každém povolání. Ale tento důsledek nesmí nikdy převážit docela programovou vůli po učiteli — člověku, po učiteli, který by už při předběžné výchově uvědoměle se sebe odstraňoval vrstvu onoho ztuhlého, nepružného, mentorského a středocevního kantorství, jak jsme se o něm zmínili. Je mi jasno, že je tento požadavek nesnadno uskutečnitelný a že předpokládá nejen reformu celé základny učitelského vzdělání, ale ještě víc: přísný výběr lidí, což nesmíme přestat zdůrazňovat právě když jde o učitelství, které nikdy nesmí být jen zaměstnáním. Ale jsem přesvědčen, že jedině tímto směrem se dostane škola dál a že si tento postup doba sama vynutí.

Učitelé pokusných reformních škol jsou vedle řady jiných učitelů na všech stupních školy průkopníky tohoto nového názoru na učitele. Je přirozeno, že se starý poměr a názor nemění tak rychle. Ale je třeba připomínat to i na adresu učitelských sborů reformních škol, protože jedna ze zastíněných stránek jejich odvažné a obětavé práce je dosud značná rozšířenost tohoto kantorství, proti němuž musíme bojovat. Pokud jde o školu, kterou právě prohlížíme, nejví se toto kantorství vůbec ve styku učitelů se žáky, naopak jejich vzájemný poměr je co nejlepší a musí být vyzdvihnut jako jedna z největších hodnot tohoto ústavu. Duch kantorství tu přebývá spíše v obsahu vyučování. Je to příklad úkazu známého i odjinud: technika pokročila, ale nenašla ještě svůj obsahový ekvivalent. Mluvím tu o svém dojmu z textů čítanek, stylisace otázek, předpisů na tabuli a podobně. I v prvních dvou třídách, do nichž se hned podíváme, jsem cítil, že pro mnohé z dětí, vychovávaných moderními metodami, jsou některé části vyučovací náplně zastaralé, příliš pravítkově učitelské a že jedna z hlavních činností do budoucnosti reformy musí hledět k zasypaní této vážné trhliny. Zatím se nárudek pětiletých přestěhoval z velké třídy do předpokoje, uvelebil se u umyvadel a chystá se na novou výpravu, tentokrát nejen v myšlenkách: Venku je pěkně, paní Bartůšková, vedoucí předškolní výchovy na ústavě, povede děti s vychovatelkou na praktickou procházku. Půjdou na nuselský trh se podívat co se tam prodává, koupit si prvních pár třešní a potom brambory, z nichž budou zítra udělány hlavy pro krále, princeznu, kašpárka a jiné nesmrtné.

V první třídě.

Teď o stupínek výš. V první A třídě jsou děti právě v nejlepší: na čtvrtkách papíru bez linek píšou text, napsaný velkým písmem na tabuli. Je tam

MÁJ, MÁJ,
ZELENÁ SE HÁJ.

a pod tím také máj kvete žlutými květy v zelené trávě, z níž vyrůstají učitelkou namalované brízy. Děti píšou skleněným perem a některé z nich dokonce plnicím. Proč by si nezvykaly už teď psát způsobem, kterého se obecně užívá ve skutečném životě.

Nelekejte se, jsme u globálního psaní. Děti se dívají na tabuli a snaží se co nejvěrněji zachytit obraz, zachycený kliky háky, jimž od několika týdnů začínají rozumět. Některé píšou pěkně a ještě pěkněji malují pod textem své dojmy o brízkách,

trávníku a pampeliškách zachycených na tabuli. Jsou děti, které z textu i z obrazu zachytí jen slabší fotografický snímek, tady té holčičce zůstala z celé přírodní scény jediná, větrem nachýlená brízkka a žlutá skvrna.

Paní Müllerová, vedoucí této třídy, se zastavuje nad žákem Zlatníkem, který je znám svým spolužákům jako autor pohádky o Chundeláčkovi. Každý den si o něm vymyslí aspoň jeden příběh na pokračování. Naučil se psát, když zachycoval písmem svou pohádku, kterou také hned sám ilustruje. Nepověděl by nám také kousek z té pohádky? Zlatník se usměje, obrátí se k nám a začne:

„Byla jedna selka a ta měla kočku a ta měla kotě. A potom tam byla louka a na ní kočiči město a vedle něho bylo obchodní město . . .“

Jak vidíte už podle začátku, autor se nevyhýbá ani moderním námětům. Děti se nedaly vyrušit Chundeláčkem z práce na daném textu. Je pravda, že jsou zvyklé návštěvám, jimž je vystavena každá pokusná a reformní škola. Vyrostly v tom směru jisté samostatnosti, nad kterou by vstávaly vlasy na hlavách autoritativních pedagogů staré školy. Paní Müllerová jednou při takové návštěvě vyvolala jistého žáka a ten odpovídal. Učitelka jasně neslyšela a vyzvala proto chlapce, aby mluvil hlasitěji. Chlapec se obrátil k návštěvě, která hovořila tlumeným hlasem za jeho zády a řekl klidným tónem: „prosím o ticho“. Pokládám tuto výzvu za správnou a oprávněnou.

Zapomněl jsem vám říci, že každému na ústavě nezaměstnanému vyjdou vstříc při vstupu do třídy dva žakovští zástupci, vždy chlapec a děvče. Postaví se před návštěvníka, podají mu ruku a řeknou: „vítáme vás“. Je to maličkost, ale jedna z těch maličkostí, které pomáhají k vytvoření nového ducha ve škole, nového poměru žáka k jeho třídě a jeho škole. Když se k vám vztáhne při uvítání nebo jiných projevech malá ručka, připomenete si jiný velký problém každé školy a reformní školy zvlášť. Nutnost jednat s dětmi vážně, jako s dospělými, sobě rovnými a při tom odhadnout správně onen tón, který si tuto věkovou vzdálenost současně uvědomuje a vhodně doplňuje. Jednat s dětmi jako s dospělými a nezapomínat, že jsou to děti. Je to jeden z nejtěžších úkolů vychovatelek, protože se nedá naučit. Musí být vrozen, vypěstován a vyzkoušen, jako ve styku s lidmi při kterékoliv diplomatické příležitosti. Děti tuto schopnost umět být rovný a přece vést okamžitě vycítí a zařídí se podle toho.

V rohu třídy paní Müllerové stojí zařízení, které jste sotva viděli na jiné škole. Je to biograf, vynález paní Černé z druhé třídy téhož ústavu. V barevném rámci ze dřeva probíhá na dvou kotoučích natočený pás bílého papíru popsaného různými texty. Otáčení klikou přivádí do dřevěného výřezu text podle přání. Jsou tu hesla, otázky, hádanky, úryvky z veršů. Jedno dítě uvádí biograf v pohyb, třída čte a hádá podle vyvolávání některého spolužáka nebo spolužačky. Tímto jednoduchým způsobem je obnovován zájem dětí na čtení a přemýšlení.

Vedle biografu jsou rozestaveny na stolku figurky zvířat, jejichž nenápadný účel je globální. Tak na příklad kohout vyřezaný ze dřeva a krásně barevný nese na sobě nápis: „to je velký kohout“. Podobně se představuje ovce i jiná zvířata. U tabule je seznam zelenin, u jejichž názvů je vždy příslušné číslo napsané červenou křídou. Některé dítě vyvolává čísla, jiné čte jméno zeleniny k číslu patřící. A protože je tu volně vyučování, nebyla překážka, aby se od číslic a názvů přešlo k pohádkám o zelenině. Jeden chlapec, který mně o sobě tvrdil, že je hodný, proti čemuž celá třída svorně protestovala, položil tuto pohádkovou hádanku: „Byl jeden král a ten měl princeznu, která měla bílé vlasy, baculaté červené tvářičky a zelené šaty.“ Když v tom byly poznány řetkvičky, vyprávěl jiný chlapec o jiné princezně zase zlaté šaty, zlatou

hlavičku a přes to zelený závoj. Děti v ní bez obtíží rozeznaly mrkev.

Potom zacvičily děti na text: „jablíčko, klubičko, stromček“, nejprimitivnější mluvenou meloplastiku. Svým prostým pívabem se tato ukázka ostře odlišovala od podobných projevů diletantsky-uměleckého ražení. Zdá se mi však, že jednou z vážných chyb obecné školy je snaha naučit děti spojovat jistá slova a jisté pojmy s jistými šablonovitými pohyby. Když sluníčko svítí, musí jít ruka nahoru obloukem, když je něco na zemi, ukazuje prst k podlaze a podobně. Stejně jako ve vyjadřování slovním nebo písemném, tak také ve vyjadřování rytmickém se má dětem ponechávat naprostá volnost ve způsobu, kterým se chtějí vyjádřit. Šablona je největším nepřitelem individuálního projevu, o nějž právě pokusná reformní škola spravedlivě tolik usiluje. Proto je třeba jakékoliv šabloně se vyhýbat: to platí také o zvklosti, která má do praxe a do dalšího života vliv nepříjemnější než rytmická symbolika: myslím na intonaci čtení. To je jedna z dalších námitek proti starému kantorství, jehož se učitelstvo reformních škol dosud plně nezbavilo. Vzpomeňte na bezduchou, šablonovitou intonaci čtení, jak jsme ji musili všichni prodělavát nejen na obecné, ale i na střední škole. Reformní úsilí nesmí zanedbávat otázku pro pozdější způsob hovoru a vyjadřování v soukromí i na veřejnosti tak důležitou, jako je hledání co nejpřirozenějšího, obsahu slov co nejpřiléhavějšího melodického výrazu. Tuto snahu po přirozenosti a životnosti čtení jsem viděl na reformních školách jen zřídka. Šlo mi už dávno na nervy a nedovedl jsem dobře pochopit, jak je možné, že učitelé, kteří jdou v jiných směrech výchovy tak nebojácně vpřed, dovedou soustavně zůstávat při něčem tak starém a špatném.

A nakonec si chvíli všimněme globálního čtení, jeho výsledků na konci prvního ročníku.

Jeho odůvodnění, jak jsem ho stručně uvedl posledně při rozhovoru s docentem Příhodou, je správné, proti jeho logice se nedá nic podstatného namítat. Zbývá tedy zjistit, jak se tato metoda osvědčuje v praxi. Ve třídách, jimiž jsme už prošli a jimiž ještě projdeme, byla už před námi dlouhá řada lidí přivedených sem stejným zájmem, ale ne vždycky s dobrou vůlí. Když je člověk předem přesvědčen o špatnosti jisté věci a zakládá si na tomto přesvědčení, nedá se ani fakty přesvědčit, že se mýlil. Na tuto školu přicházelo mnoho odborníků, odhodlaných neuznat omyl a nepřihlédnout ke kladům nové metody, i kdyby byly zjevné. Jinak si nedovedu představit, že mohou opakovat své výtky i po návštěvě školy. Mezi argumenty, jimiž se nepřátelé globální metody snažili znehodnotit dosažené výsledky, byl také argument, že učitelé své žáky čtení zvláště trénují, nebo že umí své texty nazpaměť a podobně. O oprávněnosti těchto výtek je možno přesvědčit se jednoduchým pokusem. Předpokládám při něm, že rozumný kontrolor globálky nepokládá za možné, aby děti uměly nazpaměť všechny věty nejen z útoku proslulé globální čítanky „Sluníčko“, ale i věty všech ostatních příruček nebo nápisů ukrytých v zásuvce stolu. Ale i kdyby odpůrci globální metody předpokládali u žáků tyto až mediální schopnosti, mohou se o výsledcích přesvědčit bezpečným způsobem: mohou sami napsat na tabuli text, který si ve své protiglobální inspiraci na rychlo vymyslí a dát ho čist dětem ne podle výběru učitele nebo učitelky, kteří by se mohli chlubit nejpokročilejšími žáky, ale podle vlastního výběru.

Jako všude, tak i na reformní pokusné škole v Nuslích jsou žáci zdatnější a žáci slabší. Obráží se to přirozeně i při čtení. Ale způsob, jakým čtou tyto děti, je pozoruhodný a ve svém průměru nápadně předčí výsledky dosahované metodou starou. I při neznámých textech chybují děti jen v ma-

ličkostech, na příklad při značně neobvyklých skupinách souhlásek nebo při příliš rychlém čtení, k němuž globální metoda přirozeně svádí. Ve třídě, o níž mluvím, jsem našel jen jednu žákyni nápadně slabou ve čtení: byla to Němka, která se teprve od začátku školního roku začla učit česky. Čtení jí dělá zvláštní obtíž, na rozdíl od jiných předmětů.

Na způsobu čtení těchto nejvyš sedmiletých, zvláště sympatický logický přednes, správná vazba slov, která vytvářejí celek, široký rozhled po větě, i když je dlouhá a složitá, na první poslech věcné spojování slůvek a slov, která k sobě patří, i když tam nejsou obvyklé spojky a oddělování jiných větných součástí, i když mezi nimi nestojí čárka nebo jiné odpojovací znaménko. Mezi těmi, kteří po necelých sedmi měsících vyučování četli texty z kterékoliv části své čítanky nebo odjinud, byla řada dětí s výsledky nesporně lepšími než ve třetí nebo i čtvrté třídě běžné školy. Mluvím tu zvláště o smyslu pro logické složení a výstavbu věty, tedy o smyslu, který chybí v nejednom případě i na střední škole. Při globální metodě není jen fráze, ale skutečnost, že tu nejde o techniku, ale o nový poměr ke slovům, jako k myšlenkám. Děti se při takovém postupu nevyhnutelně učí přemýšlet a náplní slov, o tom, co se skrývá pod jejich grafickým povrchem, učí se luštit tyto hieroglyfy ne rozpívané, v nic neznamenajících částechkách, ale v celcích, které mají svůj věcný význam a svou myšlenkovou nosnost.

Než odejdeme z první třídy, položím ve spojitosti s globální metodou otázku ne zásadní, ale taktickou: nebylo by pro tuto metodu a její proniknutí lépe, kdyby se nebylo tak spěchalo s jejím úředním předepsáním a kdyby se bylo nechalo přihlášení k ní na vůli rodičů? Trvalo by to jistě déle, než takto, ale byl by to postup přirozenější a pro osud metody příznivější. Takto se vzbudil radikálním krokem reformistů zbytečně prudký odpor a z globální metody se stalo politikum některým stranám a činitelům velmi vítané.

Nedejme se plést ani okamžitými úspěchy, ani neúspěchy: když si dobrá věc jednou vynutí tolik místa na slunci, jako reformní pokusy ve školství a globální metoda, nemohou už nikdy zapadnout: možná, že bude protivná strana silnější, než reformátoři a globalisté, možná, že reforma i s globálkou padne. Ale jen na čas.

filosofie a psychologie

François Franzoni:

Grafologický portret Eduarda Beneše

Švýcarský žurnalista William Martin, který se chystal napsat studii o ministrovi dru Benešovi, ale kterou pro předčasný skon již nemohl uskutečnit, opatroval si pro svá biografická studia grafologické rozbory vynikajícího švýcarského grafologa François Franzoni. Z pozůstalosti W. Martina podařilo se nám získat grafologický rozbor písma ministra dra Beneše, provedený p. Franzonim, který předkládáme svým čtenářům.

Ačkoli dobře vím, kdo je pisatelem těchto řádek, přece myslím, že se mohu vymaniti z každé předpojatosti a posuzovati je tak, jako by šlo o neznámého.

Písmo zároveň mohutné a záhadné, prozrazující konstruktivní dynamism, jaký nalézáme toliko u současných státníků. Mají společné to, že jsou zároveň nadání představitovostí i schopností uskutečňovací. Materiálem, z kterého jaksi modelují svůj ideál, jest lidstvo.

Zcela výjimečnou vlastností osobnosti doktora E. B. jest železná logika. Jeho písmo je zřejmě pří-

buzné s písmem Venizelovým; jeden i druhý má etnický styl pocházející z Ruska, z čehosi zároveň slovanského i byzantského, nikoli ze slovanské anarchie a nespojitosti, nýbrž z konstruktivnosti. V písmě doktora E. B. se čte politické pojetí, jehož architektura připomíná hudební konstruktivnost v písmě Jana Šeb. Bacha; v různých oborech a dvěma druhy mluvy, jež si na prvý pohled zdánlivě odporují, jeden politikou v akci a druhý hudbou v pohybu, oba vyjadřují touhu lidskou schopnost. U jednoho i druhého myšlenka tvůrčí a organisátorská utváří, kombinuje, kontroluje, organisuje a usměrňuje dílo k předvídanému účelu. Oba jsou velkými matematiky. Pouhá znalost zákonů jim nestačí, mají potřebu používatí jich k realisaci, jejíž základy jsou hluboko zapuštěny, u jednoho, doktora E. B., v národní půdě, a u Jana Šeb. Bacha v pokřesťanštěném srdci lidském.

Zdržují-li se tak dlouho u obecných charakteristik, činím tak pro potěšení, ze zájmu psychologického, protože mám zřídka příležitost zkoumati podobný předmět pozorování.

Slovanský prvek takřka zabarvuje celou osobnost, dodává jí všechny podstatné vlastnosti jak fyziologické, tak psychologické. Temperament jeho — a tímto slovem nazývám úroveň životnosti — náleží druhu „homo novus“, který těží ze zděděného velkolepého kapitálu mladé síly a nahromaděného zdraví. Ani nejmenší stopy po opotřebení přes intenzivní a ustavičnou činnost. Doktor E. B. má od narození dar, jehož cena je nesmírná a jehož si snad není ani zcela vědom: mravní, fysickou a intelektuální hygienu, již vděčí za to, že se jeho síly obnovují stejně rychle jako jsou stravovány. Jeho duchovní stroj může býti podrobován sebe ohromnějšimu napětí, neselže nikdy, je-li ho zapotřebí, protože funguje podivuhodně. Je podivuhodně vyzbrojen k boji a překážky, na něž naráží na své cestě, proměny Protéovy, t. j. politický svět, jenž se neustále snaží vymaniti se z jeho moci, nezdolají ho nikdy, ani tehdy ne, zastihnou-li ho nepřipravena. Uvědomělá vůle je na výši psychické energie. Charakter je tedy rovný inteligenci, třeba že se zřením ke zvláštním požadavkům svého státnického díla staví často své jednání na základnu, která nemá nic společného s individuální morálkou.

Všimněme si blíže této vůle. Předně nemá v sobě nic teoretického; bývá vždy smíšená s politickou realitou. Ač je vedena matematickým duchem a metodou přesnosti, vůle doktora E. B. nemá v sobě strohosti ani pedantnosti, ničeho, co zavání duchem systému, a to vše mu umožňuje býti výtečným vyjednavatelem. Současně musí býti i státníkem i diplomatem, který chápe, co je neb není možné, máje zároveň smysl i pro věci nezvažitelné, a dovede u vědomí cílů tak neměnlivých, jak to dovoluje politická konstrukce, využití vratkých okolností, pomíjejících lidí a věcí, které se octnou v jeho zorném poli. Nemá v příliš velké úctě osobnosti druhořadé, považuje je tak jako sebe sama za služebníky svého díla, za tažné oře, zapřažené do vozu, který řídí. Ví, jak zlomiti překážku, i když překážkou je člověk neb lidská kolektivita. Není u něho žádné ukřutnosti, ani sadismu, nýbrž jakási drsná ráznost, ostatně smíšená s bodrostí a po své stránce vnější beze vší pýchy po způsobu německém. Nic v jeho chování a v jeho stylu nepřipomíná způsob předválečný, přesto, že za účelem ochrany své svobody a přípravy své kladné činnosti dovedl a dovede

se skrýti ve skromnosti, ve zšedlosti, nebo dokonce v záseři, podobně jako ryba, která kolem sebe ztemní vodu, aby unikla pronásledování nepřítelů. Zdá se, že má dar vsudypřítomnosti, jednou zde, jednou tam, na místech, kde ho nejméně očekávají; má způsob vojévůdce a živost taktika; mívá ostatně zalíbení v náhlém objevení a překvapení. V jeho objevování i mizení je vždy styl.

Jedním z nejvýznačnějších kontrastů v jeho činnosti jest směs odvahy a opatrnosti, odvahy ve výpočtech, jež náležejí do oboru matematické představitosti. Ale před akcí jde rozumový odhad, ne bojácny, spíše důkladný. Uskutečňovatel má velmi přesné vědomí nesnází, které ho očekávají. Pevnost charakteru, jeho vytrvalost, jeho čelist psa, který nepustí, když zakousl, vyvažují — ba ještě více než vyvažují — tu trochu zdržlivosti, která je snad v jeho akci.

Ostatně snad — a touto hypothesou skončím svůj rozbor — doktor E. B. není ještě na vrcholu rozvoje své politické osobnosti; jako by v něm utkvěly stopy mládí a jako by zvyky z předešlého života, pilného, odloučeného a neznámého, neutralisovaly ještě trochu životnost popudů politika, který musí hráti vysokou hru, aby zůstal věren svému poslání.

d o p i s y

Senát odborníků

V Praze, dne 13. května 1934.

Vážený pane redaktore,

v úvodu i v bodu 9 své odpovědi na mé poznámky k návrhu Přítomnosti na reformu československé ústavy považujete zbytečnost dnešního senátu za prokázanu a vyvozujete z toho důsledky. Přehlížíte znovu, že senátu nebylo dosud vůbec dopřáno, aby svou základní funkci plnil; nebylo nikdy dodrženo jeho volební období, odlišné od volebního období poslanecké sněmovny. Teprve tehdy, až by se tak alespoň jednou stalo, byla by tu zkušenosť, z níž by bylo lze činit závěry, je-li takový plnoprávný senát žádoucí brzdou či nikoliv; to jsem měl na mysli tvrdě, že demokracie potřebuje, aby bylo do krajnosti využito všech možností, jež dané instituce poskytují a aby jich bylo využito ve smyslu vskutku ústavním.

Výtka (jež asi má vzíti kritice vítr z plachet), že jsem opominul říci, kdy asi přijde doba reformy demokratů, není na místě. Nešlo přece o předpovídání, kdy dospějeme všichni k opravdové demokracii, nýbrž o vytčení, jak k ní dojdeme. Byla-li by opravdu důvodnou Vaše obava, že dosažení skutečné demokracie rozvojem zdola by mohlo být „jedním z věčných témat“, bylo by to — mimo jiné — naprosté znehodnocení všeho úsilí, jímž je od začátku Vaší zásluhou a prací naplněna Přítomnost; dovolte svému čtenáři, aby se na věc díval přece jen trochu optimističtěji.

Ke svým původním poznámkám bych dodal, aby jejich intence byla jasnější: návrh Přítomnosti, stejně jako tolik návrhů jiných, svědčí o přečeňování jediného z projevů státní moci, totiž tvorby zákonných norem. Zákon není tak bezvýhradně všemocný, jak se za to má. A právě proto reforma legislativního aparátu a procesu není sama o sobě tím, čeho je vskutku třeba.

Váš h.p.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2
Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Svět knih

Roč. 4. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

21

Josef Hora:

GLOBUS*

*Tiše se otáčí
globus v cestovní kanceláři.
Hladí ráč, uspává
sto moří, měst a tváří.*

*Jak v ruském filmu
šleh plamen z Ameriky.
Křičí Asie,
krev teče do Afriky.*

*Prapor Evropy,
prapor? Cár navoněný
kryje nahotu
neukožené ženy,*

*kostry ve vápně,
zlatý chrup lačné zvěře,
Obrať se, poutníku,
jdi, zavři pevně dveře!*

* Ze sbírky, poctěné Májovou literární soutěží 1934, která pod názvem „Dvě minuty ticha“ vyjde příští týden.

POZNÁMKY

ČAPKOVY HOVORY S T. G. MASARYKEM V ANGLICKÉM TISKU.

„The Times“, Londýn.
„Anglický čtenář má nyní dílo, které je nezbytným doplňkem ke všem knihám o prezidentu Masarykovi i ke všem knihám Masarykovým. Snad nejvýznamnější stránky v knize jsou ty, jež jsou věnovány vzpomínkám presidenta Masaryka na dětství v moravské obci. Historii, která pak na ně navazuje, je možno bez přepínání nazvat jedinečnou.“

Masaryk—Švehla—Beneš. Bývaly chvíle, kdy spiknutí politiků proti Benešovi tak se rozrostlo, že by nebyl mohl ani minutu déle setrvat v úřadě, kdyby president vždy znovu neprohlásil, že jest to *conditio sine qua non*. Také Švehla v dobách, kdy byl téměř suverénním pánem vnitřní politiky, několikrát obhájil Benešovo postavení proti útokům, jež byly podnikány. Otázkou může býti, zda tak činil rád. Větší pravděpodobnost mluví pro to, že nikoliv vždycky. Mužům tak rozdílných povah nebylo dáno sblížit se osobně. Avšak Švehla rozlišoval mezi osobní nechuť a zájem státu, jak mu rozuměl. Nepřestával viděti v Benešovi nejlépe informovaného odborníka. Tím, že Československo po dlouhou řadu let setrvalo, přes všechny aféry, které s tím byly spojeny, u osoby jediného ministra zahraničí, prokázalo určitou kázeň, která o něm svědčí příznivě. Politici teoretikové souhlasně tvrdí, že stálost systému a ideí, která má svou cenu i v politice vnitřní, je nezbytná v politice zahraniční. Tomuto požadavku mladý stát vyhověl v míře téměř senační. I spojení vůdců pěti politických stran, známé později pod jménem Pětka, které konečně omezilo aktivitu presidentovu ve věcech vnitřních, uznávalo jeho superioritu ve věcech zahraničních a neodvážilo se na tomto poli porazit muže jeho volby. Jistě také proto, že pro nedostatek tradice v mezinárodní práci volba nástupce by byla obzvláště nesnadná. — (Ferd. Peroutka: Budování státu.)

„The Bulletin“, Glasgow:

„Není tu ani mnoho (leďa přiležitostně mezi řádky) o tom, jak Masaryk tvořil nový stát, ale je tu velmi mnoho o tvůrci tohoto státu, jako člověku. Je to dobrý životopis — nebo spíše vlastní životopis — ježto Čapek jen řadí, prostě, ale důmyslně, presidentovy vlastní vzpomínky a myšlenky. A odhaluje nám tak nesmírně zajímavou osobnost.“

The Times, Literary Supplement.

„Obsah knihy má dvojnásobný význam. Jednak přináší životopisné podrobnosti, jednak názory o poli-

tické, mravnosti, výchově, ženském hnutí a rozličných jiných otázkách. Život presidenta Masaryka je klasickým příkladem *self-made-man*a v nejvyšším smyslu toho slova; a ježto takové životní osudy se snadno stávají zdrojem přepínání a legend, je dobře, že tu máme nejprímější zprávy o této ohromující životní dráze.“

Eastern Daily Press, Norwich:

„Tato serie intimních rozhovorů, které měl slavný český spisovatel s ještě slavnějším českým prezidentem, je nezbytným příspěvkem k našemu poznání jedné z největších osobností moderního světa.“

LION FEUCHTWANGER

pracuje znovu na historickém románu „Josephus Flavius“, který navazuje na jeho slavnou Válku židovskou. Jeho první rukopis padl s celou jeho knihovnou a listinným historickým materiálem za obět plamenům při hitlerovském převratě v Německu. Ve svém dopise českému nakladateli, datovaném ze svého nového domova na jihu Francie, oznamuje, že román ještě během letošního roku dokončí a na podzim že hodlá uskutečnit přednáškovou turné v Československu.

Morning Post, Londýn:

„Nejen veliký, ale i dobrý člověk — to je konečný dojem z četby těchto rozmluv. — Nikdy v tomto dnešním světě nebylo zřejměji potvrzeno moudré rčení, že charakter je určením, než v životní dráze presidenta Masaryka, diktátora, který nikdy nediktuje.“

Aberdeen Press and Journal, Aberdeen.

„V mnoha rozmluvách s prezidentem Masarykem Karel Čapek sebral a napsal historii jeho života. Výsledkem je jeden z nejskvělejších a nejpůsobivějších životopisů — nebo chcete-li, vlastních životopisů — které byly napsány v některém jazyce. Vážná, laskavá, skromná osobnost, jež život se tu popisuje, se projevuje v každém odstavci: prostota, myšlenkové úsilí, víra a odvaha v ní svítí a je tu podivuhodná šíře vědění a sympatie.“

FEUILLETON

Lev Trockij:

RUDÉ LOŤSTVO*

„Revoluce“, napsal koncem listopadu starý Suvorin, zasloužilý podlezač ruské byrokracie, „skýtá neobyčejné zánění člověku a připoutává k sobě přemnoho nejoddanějších fanatiků, hotových obětovati svůj život. Boj proti ní je proto tak svízelný, že na její straně je mnoho žár, odvahy, upřímné výmluvnosti a vroucího nadšení. Čím silnější je nepřítel, tím je revoluce rozhodnější a

* Kapitola z I. dílu „Dějiny ruské revoluce“, které vychází v bohatě ilustrovaných sešitech o 32 stranách po Kč 3.90.

mužnější, a každé její vítězství k ní přivádí přemnoho zbožňovatelů. Kdo to neví, kdo neví, že uchvacuje jako krásná a vášnivá žena, otvírající široce své náruči a líbající žádostivě svými zanicenými rty, ten nebyl mlád.“

Duch vzpoury vznášel se nad ruskou zemí. Jaký to ohromný a tajemný děj se děl v nečetných srdcích — trhala se pouta strachu, osobnost, sotva si sebe uvědomila, rozplynula se v davu, dav se rozplynul ve vlnobytí sil. Zbaviv se zděděného strachu a pomyslných překážek, nechtěl a nemohl dav vidět překážek skutečných. V tom byla jeho slabost a v tom byla jeho síla. Valil se vpřed jako mořské vlny hnané bouří. Každý den burcoval nové vrstvy a působil nové možnosti. Jako by kdosi ohromným pístem mštil sociální kvas v díži do samého dna. Zatím co liberální činovníci stříhali a přistříhovali

župan Bulyginově dumě, dosud nenosený, nebylo v zemi ani na chvíli pokoje. Stávky dělníků, neustálé schůze, pouliční průvody, plenění majetků, stávky policistů a domovníků a nakonec nepokoje a povstání rozmožníků a vojáků. Všechno se rozkládalo a obracelo v zmatek. Z zároveň se v tomto zmatku probouzela potřeba nového pořádku a vytvářely se jeho prvky. Pravidelně se opakující schůze už samy o sobě vnášely do věci zásadu organizovanosti. Ve schůzích se volili deputace, deputace se rozrůstaly v zastupitelstva. Ale tak jako živelné pobouření předstihovalo práci politického uvědomování, tak i potřeba činu nechávala daleko za sebou zimničnou organizační tvorbu.

V tom je slabost revoluce — každé revoluce — ale v tom je i její síla. Kdo chce mít v revoluci vliv — musí jí pojímat jako celek. Ti pře-

dávtipní taktikové, kteří chtějí s revolucí zacházet jako s chřestem, oddešující jedlou část od nepotřebné, jsou odsouzeni k neplodné úloze rozumbradů. Protože ani jediná revoluční událost nezpůsobí „rozumných“ okolností, za nichž by bylo lze užítí jejich „rozumné“ taktiky, ocitají se oni taktikové nezbytně vně a za všemi událostmi. A konec konců nezbyvá jim než opakovat slova Figarova: „Ach, nebudeme mítí druhých myšlenky, již bychom mohli zahladit neúspěchy myšlenky dřívější...“

Nedáváme si úkolu ani vylíčiti, ba ani vypočítati všechny události roku 1905. Podáváme tu nejobecnější nástin postupu revoluce a při tom, lze-li tak říci, v petrohradském rozměru, třeba i s hlediska celé říše. Ale ani v těch mezích, v nichž věc podáváme, nemůžeme nechat stranou jednu z největších — mezi říjnovou stávkou

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Henry Drummond & Co. LTD.
továrna jemných angl. látek
SHIPLEY (England)

ANGLICKÉ PÁNSKÉ LÁTKY Z TOVÁRNY PŘÍMO

K V Á M

Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90.—, Kč 130.— za 1 m

Sklady a generální zastoupení
Emil Grodecký, Praha I,
Bílkova 10 - Telefon 624-95

Vzorky na venek vyplacené

Liverpool Post and Mercury,
Liverpool.

„President Masaryk, o němž Wickham Steed říká, že bude jednou z největších, ne-li největší osobností ze světové války, je skutečně pozoruhodný člověk. Stále mlád i při své osmdesátce, je hla-

vou Československa, které vlastně stvořil. K. Čapek nenapsal jeho životopis, ani se nepokusil znovu napsat prezidentova »pozorování a vzpomínky«; stvořil spíše doplňující dílo tím, že sebral do věrného obrazu ty stránky jeho života a povahy, jež poznal za léta intimního styku s Masarykem.“

a prosincovými barikádami — událostí velkého roku: vojenské povstání v Sevastopole. Začalo se 11. listopadu, a 17. listopadu admirál Čuchnin již podával carovi zprávu: „Vojenská bouře ztichla, bouře revoluční nikoli.“

V Sevastopole tradice „Potěmkina“ nevmíraly. Čuchnin se krutě vypořádal s námořníky rudého obrněnce: čtyři dal zastřelit, dva pověsit, několik desítek jich poslal na nucené práce a na konec „Potěmkina“ přejmenoval na „Pantelejmona“. Avšak nikoho tím nezaleknul, jenom podnítl vzbouřeneckou mysl loďstva. Říjnovou stávkou se začala epejeh ohromných uličních táborů, na nichž byli námořníci i pěší vojíci nejenom stálými účastníky, ale i řečníky. Námořnická hudba hrála marseillaisu v čele revoluční demonstrace. Zavládala zkrátka úplná demoralisace. Zákaz, že se vojíci nesmějí účastnit lidových schůzí, dal podnět k zvláštním vojenským schůzím ve dvorech námořnických ubikací a kasáren. Důstojníci se neosmílovali protestovat a vrata kasáren byla dnem i nocí otevřena zástupcům sevastopolského výboru naší strany. Musel se stále bít s netrpělivostí námořníků, žádajících „činy“. Nedaleko plující „Pрут“, proměněný v žalaří galej, připomínal stále, že hned kousek odtud, na několik kroků, jsou mučeny oběti červeného povstání za účast v potěmkinské věci. Nové loďní mužstvo „Potěmkina“ prohlásilo, že je hotovo vésti obrněnce k Batumu na pomoc kavkazskému povstání. Poděl něho hotov k boji stál nedávno budovaný křižník „Očakov“. Ale sociálně demokratická organizace usilovala o taktiku vyčkávání: ustavit sověť námořnických a vojenských zástupců, spojit je s organizací dělníků a podepřít blízké se politickou stávkou proletariátu povstáním loďstva. Revoluční organizace námořníků tento záměr přijala. Ale události jej předstihly.

Schůze byly častější a většší. Byly přeneseny na náměstí, oddělující loďní mužstva od kasáren pěšího brestského

pluku. Protože vojáků nepouštěli na tábory dělníků, začali dělníci hromadně proudit na tábory vojáků. Shromažďovaly se desettisíce. Myšlenka společných akcí se přijímala nadšeně. Pokrokové roty volily zástupce. Vojenské úřady se rozhodly zasáhnout. Pokusy důstojníků promlouvat na schůzích „vlastenecké“ řeči měly výsledky docela žalostné. Námořníci v diskusích zběhlí přiměli svou vrchnost k hanebnému útěku. Tu bylo nařazeno schůze vůbec zakázat. 11. listopadu ráno byla k vratům námořnických kasáren postavena bojová rota. Místoadmirál Pisarevskij obrátil se k ní s hlasitým rozkazem: „Nikoho nepouštět z kasáren. Kdo neuposlechně — na toho střílet.“ Z roty, které byl dán tento rozkaz, vystoupil námořník Petrov, před zraků všech nabil pušku a jednou ranou zastřelil podplukovníka brestského pluku Šteina, druhou zranil Pisarevského. Velící důstojník vykřikl: „Zavřít ho!“ Nikdo se ani nepohnul. Petrov odhodil pušku: „Co tu stojíte? Vezměte mě.“ Petrova odvedli. Námořníci sběhli se všech stran žádali jeho osvobození, prohlásivše, že berou za něho odpovědnost. Rozřilení dosáhlo vrcholu.

„Petrove, tobě rána vyšla nenadále?“ tázal se ho důstojník snaže se o východisko.

„Jak nenadále? Vystoupil jsem, nabil pušku, namířil. Copak to je nenadále?“

„Mužstvo žádá, abys byl osvobozen...“

A Petrov byl osvobozen. Námořníci hořeli touhou po neprodleném činu. Všichni strážní důstojníci byli zatčeni, odzbrojeni a odvedeni do kanceláře. Konec konců se dohodli pod vlivem sociálně demokratického řečníka, že vyčkají ztřešší porady zástupců. Námořnické zástupci, asi 40 osob, zasedali celou noc. Rozhodli se, že propustí důstojníky z vazby, ale nepustí je už do kasáren. Službu, kterou námořníci uznali za nezbytnou, usnesli se vykonávat i nadále. Bylo rozhodnuto, jít slavnostním pocho-

Manchester Guardian, Manchester:

„Tuto knížku nelze kritizovat. Je to zásluhou umění K. Čapka a výbornosti překladu, že cítíme při čtení, jak prezident Masaryk sám k nám mluví bez obalu a bez okolků. Jaká je to historie a jaký vypravěč!“

Když čteme tyto věci, zdá se nám, že sedíme na pražském hradě, na Hradčanech, vysoko nad Prahou, a posloucháme výklad filozofa i básníka, který našel klíče moudrosti a života a umí je rozdávat beze známky nějakého kazatelství nebo poučování.“

Saturday Review, Londýn:

„President Masaryk, jak se obecně uznává, je jednou z největších postav mezi žijícími současníky. Jeho životní dráha měla podivuhodný úspěch, ať už ji posuzujeme jako rozhodné vítězství charakteru, nebo s hlediska obrovského politického výsledku. Je to kombinace vysokých cílů, nezkrotného úsilí dlouhých let a velkolepého výsledku nakonec, co v nás nechává tak hluboký dojem.“

Svět má nenasytný zájem o své veliké zjevy — tato knížka jistě velmi dokonale odhaluje velikého člověka, Masaryka. A je to Masaryk sám, který vypráví.“

East Anglian Daily Times, Ipswich:

„Československý prezident Masaryk zastává svůj vznešený úřad od roku 1918, a to je dokladem nejen jeho pohotovosti, ale i jeho vhodnosti pro toto místo. Ti, kdo s ním byli v osobním styku, měli krásný dojem z jeho jemného vystupování,

dem s hudbou ke kasárnám pěších pluků, aby získali pro hnutí vojáků. Ráno přišla deputace dělníků na poradu. Za několik hodin stál už celý přístav; železnice rovněž zastavily práce. Události se valily. „V námořnických kasárnách,“ hlásí oficiální telegramy tuto chvíli, „je vzorný pořádek. Chování námořníků je zcela korektní. Opilých není.“ Všichni námořníci byli rozděleni podle rot, beze zbraní. Ozbrojena byla jen rota, určená na ochranu námořnických kasáren od nenadálého útoku. Velitelem jejím byl zvolen Petrov.

Část námořníků pod vedením dvou sociálně demokratických řečníků se odebrala do sousedních kasáren brestského pluku. Nálada mezi vojáky byla daleko méně rozhodná. Jenom pod silným vlivem námořníků bylo rozhodnuto odzbrojit důstojníky a vypudit je z kasáren. Důstojníci z mukdné bitvy odevzdávali bez jakéhokoliv odporu své šavle a revolvery a se slovy: „Jsem beze zbraní, nechejte nás na pokoji,“ pokorně procházeli řadami kmánů. Ale vojíci hned od prvopočátku začali váhat. Na jejich žádost bylo v kasárnách ponecháno několik strážních důstojníků. Tato okolnost měla na další běh události ohromný účinek.

Vojíci se začali stavět do řad, aby se společně s námořníky odebrali přes celé město ke kasárnám bělostockého pluku. Při tom se vojíci horlivě stárali, aby se „civilisté“ nevpletli mezi ně a aby kráceli odděleně. Když byly tyto přípravy nejhorlivější, přijíždí ke kasárnám v svém kočáře velitel pevnosti Nepljujev s velitelem divise generálem Sedelnikovem. K veliteli se obracel s požadavkem, aby dal odklidit s Historického bulváru kulomety ráno tam postavené. Nepljujev odpovídá, že to nezávisí na něm, nýbrž na Čuchninovi. Tu od něho žádají čestné slovo, že on jako velitel pevnosti neobrátil kulomety proti lidu. Generál měl dost mužnosti, aby to odepřel. Rozhodnuto odzbrojit jej a zatknout. Odepřel vydat zbraň a vojíci se neodvažují užít násilí. Několik

znalostí věci a podivuhodného taktu. Jeho romantickou životní dráhu nám zde podává Karel Čapek, ale vypráví o ní sám prezident.“

UPOZORŇUJEME ČTENÁŘE

„PŘÍTOMNOSTI“ na prospekt nakladatelství SFINX, přiložený k celému nákladu tohoto čísla. Je věnován dvěma náročným podnikům, PYRAMIDĚ a EVROPSKÉ KNIHOVNĚ. První přináší již čtyři roky reprezentativní výbor románové produkce československé. Druhá je universální překladovou knihovnou o vysokém uměleckém a obsahovém měřítku. Konec tohoto měsíce vyjde v EVROPSKÉ KNIHOVNĚ FALLADŮV nejnovější román: UBOHÝ PAN KUFALT, který vyšel nedávno v originále pod názvem: KDO JEDNOU ŽRAL Z PLECHOVÉ MISKY. Zjistěte si knihy u svého knihkupce nebo v nakladatelství SFINX, Praha XVI., Přemyslova ul. 16.

ÚSTŘEDNÍ MODERNÍ ANTIKVARIÁT ČESKÉ EXPE-DICE, Praha II., Spálená 55,

přiložil k celému dnešnímu nákladu svůj třetí seznam, obsahující 700 knih literárně hodnotných za snížené ceny. Jedná se o nepoškozené knihy ze zbytků nákladů. Výběr je veliký a znalci knih poskytují vítanou možnost k výhodnému nákupu.

námořníků muselo vskočit do kočáru a odvést generály k sobě, do námořnických kasáren. Tam je hned odzbrojily bez dlouhých řečí a odvedli do kanceláře do vazby. Později je ostatně propustili.

Vojíci s hudbou vyrazili z kasáren. Námořníci v přísné kázní vyšli z kasáren svých. Na náměstí již čekaly davové dělníky. Jaká to chvíle! Nadšeně setkali. Tisknou si druh druhu ruce, objímají se. Ovzduší plné ozvěn bratrských pozdravů. Přisahají podporovat druh druhu do konce. Seřadili se a v plné kázní se odebrali na druhý konec města — ke kasárnám bělostockého pluku. Vojíci a námořníci nesli georgijevské prapory, dělníci — prapory sociálně demokratické. „Demonstranti,“ hlásí poloúřední zpravodajství, „uspořádali průvod městem ve vzorném pořádku, s hudbou v čele a rudými prapory.“ Průvodu bylo jíti podél Historického bulváru, kde stály kulomety. Námořníci se obraceli ke kulometní rotě s výzvou, aby kulomety odklidila. A stalo se podle jejich výzvy. Posléze se však kulomety objevily znovu. „Ozbrojené roty bělostockého pluku,“ oznamuje zpravodajství, „které byly při důstojních, daly k počtu zbraní a propustily tak demonstranty mimo.“ U kasáren bělostockého pluku uspořádali velkolepý tábor. Plného úspěchu však péce jen neměli; vojíci váhali: část se prohlášovala zajedno s námořníky, druhá část slibovala jenom nestřílet. Konec konců se důstojníkům dokonce podařilo vyvést bělostocký pluk z kasáren. Průvod se vrátil k námořnickým kasárnám až na večer.

Tu dobu byl na „Potěmkinu“ vztyčen sociálně demokratický prapor. Na „Rostislavu“ odpověděli znamením: „Vidím jasně.“ Druhé lodi mlčely. Reakční část námořníků protestovala proti tomu, že revoluční prapor visí výše než andrejevský. Rudý prapor musil být stažen. Situace se stále ještě nevyjasňovala. Avšak zpátky již cesty nebylo.

(Pokračování.)